

Pastoral braka i obitelji prema pobudnici Amoris laetitia s naglaskom na obiteljske škole

Vranješ, Danijela

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Catholic Faculty of Theology / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:120:364212>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Catholic Faculty of Theology](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

**PASTORAL BRAKA I OBITELJI PREMA
POBUDNICI AMORIS LAETITIA
S NAGLASKOM NA OBITELJSKE ŠKOLE**

Diplomski rad

Mentor:

Doc. dr. sc. Stanislav Šota

Student:

Danijela Vranješ

Đakovo, 2019.

Kratice

Kratice biblijskih knjiga:

1 Kor = Prva poslanica Korinćanima

Ef = Poslanica Efežanima

Heb = Poslanica Hebrejima

Hoš = Hošea

Iv = Evanđelje po Ivanu

Iz = Izaija

Izr = Mudre izreke

Jer = Jeremija

Lk = Evanđelje po Luki

Mal = Malahija

Mk = Evanđelje po Marku

Mt = Evanđelje po Mateju

Post = Knjiga Postanka

Dokumenti Crkve:

AL = Amoris laetitia, pastoralna apostolska pobudnica

FC = Familiaris consortio

GK = Glas koncila

GS = Gaudium et spes

KKC = Katekizam katoličke crkve

RF = Relatio finalis, zaključno izvješće biskupske sinode

Kratice ustanova i časopisa:

BS = Bogoslovna smotra

FFRZ = Filozofski fakultet religijskih znanosti

FTFDI = Filozofsko teološki fakultet družbe Isusove

HBK = Hrvatska biskupska konferencija

KBF = Katolički bogoslovni fakultet

UPT = U pravi trenutak

VDSB = Vjesnik Đakovačko-srijemske nadbiskupije

Opće kratice:

EVS = Europska studija vrednota iz 1999. godine

Sv. = sveti

ur. = uredio/uredili

usp. = usporedi

Sažetak

Pastoral braka i obitelji prema pobudnici

Amoris laetitia

s naglaskom na obiteljske škole

Ljubav i radost među članovima obitelji proizlaze iz radosne vijesti evanđelja, i među ostalim, rezultat su svih pastoralnih napora. Ovaj diplomski rad istražuje papinske dokumente o braku i obitelji, osobito Amoris laetitiae. Proučava Božji naum za čovjeka u okrilju obitelji, njegov položaj u bračnoj zajednici, te uloge i dužnosti. S druge strane, suočava se s realnim problemima i njihovim posljedicama kao zastranjenje od Božje volje u obiteljskom životu. Proučava se model Obiteljskih ljetnih škola kao jedan od načina oživljavanja bračnog pastoralnog djelovanja. Ovaj način pastoralnog djelovanja dobro je učiniti pristupačnijim kako bi mogao osvijestiti kršćanskim bračnim parovima zadatak izvršavanja ljubavi kao puta ostvarenja osobne svetosti. Rezultat pastoralnog zauzimanja Obiteljskih ljetnih škola vidimo u formiranju obiteljskih župnih zajednica kao Obitelj obitelji, konstruktivne potpore bračnom životu. Jedino trajnim obrazovnim i duhovnim zalaganjem moguće je učinkovito pastoralno podržavati zdrave obiteljske odnose ili izgraditi narušene. U budućnosti je potrebno u što većem broju župa ustanoviti župne obiteljske zajednice, te ih osnažiti u kadrovskim i kompetencijskim potencijalima kako bi bile zaštitnice bračnog i obiteljskog života.

Ključne riječi: brak, obitelj, ljubav, Obiteljske ljetne škole, obiteljske župne zajednice

Summary

Pastoral marriage and family according to exhortation by

Amoris laetitia

with a focus on family schools

Love and joy in family relations are inspired by joyful news of the Gospel, and among all other, are the result of all pastoral efforts. The purpose of this graduation thesis is to try to make a step closer to that achievement by investigating papal documents, in particular Amoris laetiae. Some of the major objectives of this thesis are God's plan for men in the midst of family life, his position in marriage as well as family roles and duties. Nevertheless, this thesis also deals with the realities of the essential aspects of family life and acknowledges numerous aberrations of God's will with real consequences. We got an insight into the model of Family summer schools as one of the ways of reviving the marriage pastoral. It can be concluded that this way of pastoral activity should be more accessible. It could awaken Christian married couples to perform love as a way of achieving holiness. The fruit of professional pastoral activities of Family summer schools is seen in the formation of family parish communities as places of permanent support for married life. The only permanent educational and spiritual efforts are effective enough to achieve pastoral support for healthy family relationships or to treat the disadvantaged. In the future, it is necessary to establish parish family communities in a large number of parishes, empower them in staffing and competence potentials to work as protectors of marital and family life.

Keywords: marriage, family, love, pastoral, Family summer school, family parish school

Sadržaj

KRATICE	2
SADRŽAJ	6
UVOD	9
I. OBITELJ U BOŽJEM NAUMU	10
1.1. Čovjek kao slika Božje ljubavi	10
1.2. Ženidba i zajedništvo između Boga i ljudi	11
1.3. Sakramentalnost braka i ženidbe	11
1.4. Obitelj kao zajedništvo osoba	13
II. REALNO STANJE OBITELJI	14
2.1. Promjene u obiteljskoj strukturi	14
2.2. Pozitivno u obiteljskoj stvarnosti	16
2.2.1. PRIHVAĆANJE DARA ŽIVOTA.....	17
2.2.2. ODGOJ DJECE.....	17
2.2.3. DOBRO SUPRUGA U BRAČNOM ODNOSU	19
2.2.4. VJEROVJESNIČKO POSLANJE OBITELJI U DRUŠTVU.....	20
2.3. Negativno u obiteljskoj stvarnosti	20
2.3.1. INDIVIDUALIZAM I KONZUMERIZAM	21
2.3.2. KULTURNA DEKADENCIJA, PROMISKUITET I ZLOPORABA INTERNETA.....	21
2.3.3. PRELJUB	22
2.3.4. PROTUNATALITETNI MENTALITET I DEPOPULACIJA.....	23
2.3.5. DEINSTITUCIONALIZACIJA OBITELJI	24
2.3.6. NEREDOVITI OBLICI OBITELJSKOG ZAJEDNIŠTVA	24

III. KRŠĆANSKE ODLIKE LJUBAVI U BRAKU	27
3.1. Ljubav je velikodušna i strpljiva.....	27
3.2. Ljubav je dobrostiva	29
3.3. Ljubav ne zavidi i ne oholi se.....	29
3.4. Ljubav je ljubazna.....	30
3.5. Ljubav ne traži svoje	31
3.6. Ljubav nije razdražljiva	32
3.7. Ljubav oprašta	32
3.8. Ljubav se raduje istini.....	34
3.9. Ljubav sve pokriva, sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi	34
3.10. Vjera u ljubav	37
IV. BRAČNI I OBITELJSKI ODNOSI	38
4.1. Ljubav i poštovanje u braku.....	38
4.2. Položaj supruge u braku	40
4.3. Položaj supruga u braku	41
4.4. Bračna spolnost i odgoj za spolnost	42
4.5. Roditeljska ljubav.....	43
4.5.1. UTJECAJ BRAČNE LJUBAVI NA RAZVOJ I ODGOJ DJETETA	44
V. PASTORAL BRAKA I OBITELJI U ĐAKOVAČKO – OSJEČKOJ NADBISKUPIJI.....	46
5.1. Razlozi za osnivanje župnih obiteljskih zajednica	46
5.1.1. CRKVENA PODRŠKA OBITELJI U ODGOJU	47
5.1.2. ZAŠTITA NACIONALNOG IDENTITETA.....	47
5.1.3. DUHOVNA FORMACIJA RODITELJA	48
5.1.4. JAVNI I DRUŠTVENI UTJECAJ	48
5.1.5. EVANĐEOSKI NAVJEŠTAJ OBITELJI.....	48

5.2. Župa kao Obitelj obitelji.....	49
5.2.1. DRUGA BISKUPIJSKA SINODA O ŽUPNOM PASTORALU	49
VI. OBITELJSKE LJETNE ŠKOLE - MODEL PASTORALA	
BRAKA I OBITELJI	51
6.1. Povijesni razvoj obiteljskih škola.....	52
6.2. Organizacijska struktura obiteljske ljetne škole	53
6.3. Ostavština ljetnih obiteljskih škola.....	55
6.4. Prijedlog prilagodbe Obiteljske ljetne škole župnom pastoralu	
.....	55
6.4.1. PRIJEDLOG ODRŽAVANJU OBITELJSKIH ŽUPNIH ŠKOLA	57
6.4.2. STRUKTURALNE MOGUĆNOSTI ODRŽAVANJA OBITELJSKIH	
ŽUPNIH ŠKOLA.....	57
6.4.3. OGLAŠAVANJE OBITELJSKIH ŽUPNIH ŠKOLA	58
6.4.4. ORGANIZACIJA OBITELJSKIH ŽUPNIH ŠKOLA	59
6.4.4.1. Očekivane poteškoće u organizaciji Obiteljskih župnih	
škola	61
ZAKLJUČAK	63

Uvod

Ljubav i radost temeljne su potrebe svakog čovjeka kao najsavršenijeg bića među stvorenjima. Čovjek je slika Božja upravo prema tome što je osposobljen za ljubav.

Nastojanja ovog rada protežu se ka istraživanju načina kako teološki shvatiti ljubav kao istinsku svrhu i smisao življenja u obitelji, te kako je probuditi u vjernicima. Pri tome pomažu poticaji crkvenog učiteljstva, osobito postsinodalna pobudnica pape Franje *Amoris laetitia* koja svojom širinom tema otvara mnogobrojna područja istraživanja.

U prvom dijelu rada naglašavaju se glavne odrednice Božjeg nama za čovjeka i njegovog mjesta u obitelji u kontekstu Svetog Pisma i crkvenog učiteljstva. U drugom dijelu je izneseno realno stanje obitelji pod prizmom kreposti, ali i grešnosti. Treći dio se bavi egzegezom Hvalospjeva ljubavi Sv. Pavla. Četvrti dio razmatra položaj bračnih drugova u braku s obzirom na njihova prava i dužnosti i međusobni odnos. Peti dio rada razmatra razloge za osnivanje župnih obiteljskih zajednica i župu kao obitelj obitelji. Posljednji, šesti odlomak, proučava organizacijski ustroj isusovačke Obiteljske ljetne škole u Zagrebu. Proučavanje njihovog pristupa pastoralnom radu s obiteljima nadahnjuje idejno rješenje za prilagođavanje ovog modela rada na župama kao vrijednog iskustva pastoralne djelatnosti braka i obitelji. Očekuje se da organiziranje Obiteljskih župnih škola ostvari poticaj osnivanju župnih obiteljskih zajednica kao kontinuiranih oblika preventivne savjetodavne potpore obiteljskom životu.

Nadahnuće Božje riječi, mnogobrojni stručni radovi teološke znanstvene djelatnosti i intervjui s voditeljima Obiteljske ljetne škole pomoći će ostvariti cilj rada.

Bogatstvo skriveno u pologu naše Svete vjere pomaže pronaći rješenja za izgrađivanje Božjih putova do svake vjerničke obitelji i one koja će to tek postati. Vjerom i nadom kročiti do ljubavi i radosti jedino je ispravno nastojanje ka humanizaciji odnosa unutar obitelji, oplemenjivanju ljudske naravi i uspostavljanju zdravih međuljudskih odnosa. Utvrditi optimalan način na koji je moguće vjeru, nadu i ljubav donositi u obitelji postmodernog vremena u našoj okolini krajnji je cilj ovog diplomskog rada.

I. OBITELJ U BOŽJEM NAUMU

1.1. Čovjek kao slika Božje ljubavi

Obitelj je zemaljska i nebeska stvarnost jer u sebi sadrži nešto sveto i tajnovito i jer je djelo samog Boga. Sveto pismo počinje od izvještaja stvaranja prve obitelji, a završava vizijom svadbene gozbe Jaganjca i njegove Zaručnice. Obje biblijske slike u ovim izvještajima svjedoče o božanskom podrijetlu obitelji i monogamije. Na prvim stranicama Svetog pisma, u svećeničkom izvještaju o stvaranju nalazimo muško i žensko, prvi bračni par stvoren na Božju sliku i priliku, kao vrhunac djela stvaranja: „*Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, muško i žensko stvori ih.*“ (Post 1, 27). U drugom, jahvističkom, izvještaju o stvaranju Adama i Eve, slikom stvaranja žene od rebra čovjeka želi se naglasiti da je žena iste naravi kao muškarac, njegova polovica, darovana na pomoć, ali ne njegov sluga ili rob. Svaki spol ima svoje komplementarno poslanje koje samo on može ispuniti:¹ „*Nije dobro, reče Jahve, da čovjek bude sam, načiniti ću mu pomoć kao što je on.*“ (Post 2,18). Brak je Bog zamislio kao samostalnu društvenu jedinicu, neovisnu od primarne obitelji bračnih partnera: „*Stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu i biti će njih dvoje jedno tijelo.*“ (Post 2,24).

Bog koji je ljubav, pozvao je čovjeka na ljubav, a po tome se očituje temeljna sličnost čovjeka i Boga. Ljubav je urođeni poziv čovjeku.² Štoviše, poziv na ljubav u Novom Zavjetu postaje najvažnija zapovijed izdignuta na razinu zakona: „*Novu zapovijed vam dajem: Ljubite jedan drugoga; kao što sam ja ljubio vas, ljubite i vi jedan drugoga.*“ (Iv 13,34). Čovjek je pozvan na postojanje Božjom ljubavlju jer Bog u sebi samom živi otajstvo osobnog zajedništva u ljubavi. Ljubav se odnosi i na ljudsko tijelo koje postaje dionikom duhovne ljubavi. Tako su duh, duša i tijelo ujedinjeni u pozivu na ljubav. Bog čovjeku daje i sposobnost i odgovornost da ljubav izvršava u obiteljskom zajedništvu.³ Krist Otkupitelj od samog početka temelj je svega zajedništva, jer je on taj koji obnavlja i usavršuje prvotni ženidbeni savez (Mk 10,6). Zajedništvo muškarca i žene predočeno je u međusobnom predanju i stapanju u jedno tijelo, što je sveobuhvatna stvarnost koja daleko nadilazi samo tijelo. Muškarac i žena su pozvani da se upotpunjuju i obogaćuju u dubini svoje osobe.

¹ Usp. FRANJO, *Amoris leatitiae - Radost ljubavi, Postsinodalna apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima, đakonima, posvećenim osobama, kršćanskim supruzima i svim vjernim laicima o ljubavi u obiteljima* (19.III. 2016.), Zagreb, 2016., 11. (= AL)

² Usp. IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio - Obiteljska zajednica, Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, Zagreb, 1997., 10, 16. (= FC)

³ Usp. FC, 11.

Stvoreni su za zajedništvo života koje uključuje cijelu njihovu ličnost, skup svih njihovih vrednota.⁴ Bračna ljubav traži cjelovitost i vjernost u slobodnom i svjesnom izboru kojim se obostrano prihvaća prisna zajednica svega života. Ženidbeni savez između supruge analogija je novog saveza Krista i Crkve (Ef 5,21-33).⁵

1.2. Ženidba i zajedništvo između Boga i ljudi

Zajedništvo ljubavi između Boga i ljudi temeljni je sadržaj objave i vjerskog iskustva Izraela. Svoj znak ono pronalazi u bračnom savezu muža i žene. Ljubav muža i žene najbližnja je ljubavi Boga prema svome narodu. Njihova ljubavna veza postaje slikom Saveza koja povezuje Boga i njegov narod (Hoš 2,21; Jer 3,6-13; Iz 54). Bog ima svoju povijest ljubavi od stvaranja svijeta iz pokoljenja u pokoljenje.⁶ Grijeh koji može raniti bračni ugovor slika je nevjernosti naroda prema svome Bogu; idolopoklonstvo je bludničenje, nevjernost je preljub, a neposlušnost zakonu je napuštanje ljubavi Gospodinove. No, Izraelova nevjera ne dokida vječnu Gospodinovu vjernost te ostaje uzor odnosa što mora postojati među supružnicima.⁷

1.3. Sakramentalnost braka i ženidbe

Ženidba je jedan od sedam sakramenata Crkve. Snagom sakramenta supružnici su nerazdruživo povezani.⁸ Eklezijalni karakter ženidbe određen je kanonskim pravom koji propisuje tri temeljna uvjeta za valjanost ženidbe, a to su psihička i fizička sposobnost, slobodna privola i voljna sakramentalna forma.⁹ Ta sakramentalna veza čini ih jednim tijelom, što proizlazi iz stvaranja žene od Adamova rebra: „Gle, evo kostiju od mojih kostiju i mesa od mesa mojega! Ženom neka se zove, od čovjeka kad je uzeta!“ (Post 2, 23, 24).

Sakrament ženidbe je Božji dar za posvećenje i spasenje supruge. Po svojoj međusobnoj pripadnosti oni uprisutnjuju odnos Krista i Crkve. Brak je i zvanje, jer je odgovor na poziv

⁴ Usp. J. TOMKO, *Temeljne vrijednosti obitelji u apostolskoj pobudnici „Familiaris Consortio“*, u: Obitelji postani ono što jesi, Zbornik radova simpozija o Pobudnici papa Ivana Pavla II, Đakovo, 1984., 134.

⁵ Usp. RELATIO FINALIS, *Poziv i poslanje obitelji u suvremenom svijetu, Zaključno izvješće XIV. biskupske sinode, (24. listopada 2015.)*, Zagreb, 2016., 36. i 44. (= RF)

⁶ Usp. P. ARACIĆ, *Tečaj priprave za brak: Rastimo u ljubavi; peti dio Ženidba- sakrament*, Đakovo, 1987., 2.

⁷ Usp. FC, 12.

⁸ Usp. FC, 13.

⁹ Usp. N. IKIĆ, *Teologija sakramenata „Gorući grm“ sakramentalne milosti*, Zagreb, 2012., 46.

življenja bračne ljubavi kao nesavršenog znaka ljubavi između Krista i Crkve.¹⁰ Sam Bog je udahnuo u srce muškarca i žene želju da se životno sjedine već na samom početku stvaranja. Bog je odredio da dvoje, muško i žensko, stvaraju osnovnu prirodnu zajednicu, obitelj. Toj je zajednici dao zadatak razmnožavanja i gospodarenja zemljom koja ima vječni i nepromjenjivi karakter.¹¹

Krist objavljuje izvornu istinu o ženidbi i osposobljava čovjeka, oslobađajući ga tvrdoće srca, da je u potpunosti izvršava. Duh svoje žrtve križa, što ga Gospodin izlijeva u srca supružnika, daje im novo srce i osposobljava ih za ljubav. Bračna ljubav je osobit način sudjelovanja na Kristovoj ljubavi.¹² Takva ljubav daleko je više od erotske privlačnosti jer u sebi nosi nadnaravnu dimenziju vidljivu u snazi vjernosti.¹³ Brak je *dar Gospodnji* (1 Kor 7,7) koji je nužno očuvati: „Ženidba neka bude u časti u svijetu i postelja neokaljana.“ (Heb 13,4). Od Isusa supružnici primaju posvetnu milost za svjedočenje Božje ljubavi i življenje zajedništva. Evanđelje obitelji provlači se kroz povijest svijeta od stvaranja na Božju sliku i priliku do ispunjenja otajstva saveza u Kristu.¹⁴

Na dan vjenčanja supružnici jedno drugome daruju prstenje kao simbol saveza i sjedinjenja, simbol neprekidnosti kojim su vezani. Riječi koje se izgovaraju obvezuju na ljubav i poštovanje u dobru i u zlu u sve dane života, dok ih smrt ne rastavi. Takva prisega pred Bogom predstavlja obvezu sudjelovanja na uzajamnom spasenju aktivno se uključujući u Isusovo djelo spasenja. Kršćanski bračni par time je obvezan izgrađivati Kraljevstvo nebesko u svojoj obitelji i među ljudima na Zemlji¹⁵. U enciklici *Humane Vitae* Pavao VI govori kako brak nije djelo slučaja ili plod razvitka nesvjesnih prirodnih sila, već mudra Stvoriteljeva ustanova kojoj je svrha da se u čovječanstvu ostvaruje zamisao ljubavi.¹⁶

Kršćanskom braku svojstvena je nerazrješivost, ali samo ako je on valjano sklopljen i izvršen. Upravo Kristova milost čini da ženidba u evanđeoskom zakonu nadilazi prijašnje ženidbe, i zato joj je omogućen sakramentalni karakter, jer sama milost usavršuje naravnu ljubav.¹⁷

¹⁰ Usp. AL, 72.

¹¹ Usp. S. ZANINOVIĆ, Brak i obitelj u Kršćanskom shvaćanju, u: I. KOPREK (ur.), *Život o obitelji za godinu Obitelji*, Zagreb, 1994., 57.

¹² Usp. FC, 13.

¹³ Usp. B. LISS, *Brak može uspjeti*, Đakovo, 2004., 89.-90.

¹⁴ Usp. AL, 63.

¹⁵ Usp. P. ARAČIĆ; *Tečaj priprave za brak: Rastimo u ljubavi; peti dio Ženidba- sakrament*, 3.

¹⁶ Usp. S. ZANINOVIĆ, *Brak i obitelj u Kršćanskom shvaćanju*, 57.

¹⁷ Usp. H. DENZINGER – P. HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka, vjerovanja, definicija i izjava o čudoređu*, Đakovo, 2002., br.1797. i 1800., 377. i 378., (= DH)

Drugi vatikanski sabor u konstituciji *Gaudium et spes* govori o sakramentu braka kao snazi i posebnom posvećenju kojom se izvršavaju bračne i obiteljske dužnosti sa svrhom postizanja savršenstva i međusobnog približavanja. Ljubav je, dakle, u središtu ženidbe.

Brak i obitelj su zajednica ljubavi.¹⁸ Prema katekizmu brak se definira ovako: "Iz valjane ženidbe nastaje među ženidbenim drugovima veza koja je po svojoj naravi trajna i isključiva; osim toga, u kršćanskoj se ženidbi drugovi posebnim sakramentom okrepljuju posvećuju za dužnosti i dostojanstvo svojega staleža" (KKC 1638).¹⁹

Važno je da sakramentalno sklapanje braka bude javno i da budu nazočni svjedoci, ali središnje mjesto pripada slobodnoj i svjesnoj privoli.²⁰

1.4. Obitelj kao zajedništvo osoba

U obitelji se razvija čitav niz međuljudskih odnosa: zaručnički, majčinski, očinski, sinovski, bratski preko kojih se osoba uvodi u ljudsku obitelj, društvo i u Božju obitelj, Crkvu. Kršćanski brak gradi Crkvu.²¹ Međuljudski odnosi u obitelji izgrađuju Kraljevstvo Božje na zemlji ukoliko su prožeti ljubavlju i privrženosti. Obitelj je mjesto intenzivne interakcije te verbalne i neverbalne komunikacije kojom se ostvaruje usavršavanje svakog člana ponaosob. Obitelj ima svoj identitet i poslanje koje je jedinstveno i nezamjenjivo. Njeno poslanje je da čuva, objavljuje i priopćava ljubav. Temeljne zadaće su joj stvaranje zajednice osoba, služenje životu, sudjelovanje u razvoju društva, te poslanju i životu Crkve.²² U izvršenjima ovih zadaća uočavaju se i svjetla i sjene sukladne ljudskoj genijalnosti s jedne strane, ali i ograničenosti s druge, što ulazi u razmatranje na idućim stranicama rada.

¹⁸ Usp. A. TAMARUT, *Suvremena teologija braka i obitelji*, u: *BS* 85(2015.)3, 679-700., ovdje: 682.

¹⁹ KKC, 1638.

²⁰ Usp. *AL*, 75.

²¹ Usp. *FC*, 20.

²² Usp. *FC*, 22.

II. REALNO STANJE OBITELJI

Međuljudski odnosi u obitelji su kompleksna stvarnost. Realno je da ti odnosi ponekad budu konfliktni. U ovom poglavlju iz postsinodalne pobudnice *Amoris laetitie* izdvojeni su neki pozitivni i negativni utjecaji na obiteljski život. Crkva je svjesna mnogostrukih i složenih bračnih problema, stoga je njeno poslanje biti potporanj i putokaz pravom nauku u izgradnji istinskih životnih vrednota.

2.1. Promjene u obiteljskoj strukturi

Obiteljski život se kroz povijest mijenjao u svojoj kvaliteti i sadržajnosti. Ovisio je o društvenom uređenju, klimatskim i gospodarskim okolnostima. Tri prijelomne revolucije su obilježile razvoj obitelji. Neolitska revolucija s razvojem prvih oruđa koje je omogućilo prelazak na ratarski uzgoj i osnivanje prvih naselja u mlađem kamenom dobu, industrijska revolucija u novom vijeku izumom stroja i razvojem industrijske proizvodnje te današnja digitalno-informatičko-komunikacijska revolucija koja je nevjerojatno ubrzala tijek informacija i omogućila globalizaciju na svim razinama ljudskog postojanja.

Karakteristike obitelji kroz povijest uvjetovane su osobom koja donosi odluke. Ako je to otac, govorimo o patrijarhalnim obiteljima, a ako je to majka, o matrijarhalnim obiteljima. S obzirom na društveno-socijalnu sredinu, razlikujemo nomadsku, ratarsku, seosku ili gradsku obitelj.

S obzirom na način uzdržavanja, razlikujemo samostalne od nesamostalnih obitelji. Samostalne obitelji su najuža obitelj oca, majke i djece odijeljena od drugih rođaka u kojoj se odluke donose partnerskim principom zbog čega je zovu i sinkretskom obitelji. Nesamostalne su obitelji one koje svoju egzistenciju ostvaruju u rodbinskom zajedništvu šire obitelji, u prosjeku s oko 25 članova, a broj rodbinski povezanih članova obitelji može biti i do 100 ljudi. Zadružni ili prošireni tip obitelji karakterističan je za agrarne sredine do sredine dvadesetog stoljeća. Patrijarhalne obitelji imaju najstarijeg oca za predstavnika i upravitelja materijalnim sredstvima i poslovima obitelji. U takvim obiteljima sinovi ostaju u kući i dovode žene, a ženska djeca se udajom odjeljuju.²³ Ističe se ovaj oblik obiteljskog zajedništva jer je on nama najbliži sve do u posljednjih nekoliko desetljeća. Upravo iz njega niču male

²³ Usp. A. BENVIN, Obitelj u povijesti, u: *BS,1972.,13* https://scholar.google.hr/scholar?hl=hr&as_sdt=0%2C5&as_vis=1&q=benvin+obitelj+u+povijesti+&btn G, konzultirano 18. srpnja 2018.

atomizirane obiteljske jezgre, s najčešće četiri člana obitelji. U sadašnje vrijeme dolazi do raspada i takvih zajednica na krnje obitelji razvedenih bračnih partnera.

Temeljni razlog koji je u nedavnoj prošlosti okupljao i po nekoliko desetaka ljudi pripadnika jedne obitelji je osiguranje egzistencije. Zajedničkim radom u ratarskoj obitelji bez mehanizacije bilo je nužno imati veći broj djece. Tada je svako dijete doprinosilo prehranjivanju i materijalnom blagostanju te je uglavnom bilo radosno prihvaćeno, osobito ako je muškog spola, jer je ostajanjem u kući dodatno povećavalo akumulaciju obiteljskog kapitala. Obitelj je bila autonomna u smislu privređivanja i prenošenja vrednota. Donekle je bila izolirana od globalnih utjecaja, osim ratnih zbivanja, što je omogućavalo višestoljetno njegovanje tradicijskih običaja i navika.

Urbanizirana industrijalizacija donijela je pomake u društvu na proizvodno-potrošačkom, rodbinsko-socijalnom i kulturno-religioznom planu te ga izbacila iz uhodane tradicionalne putanje. Na sliku moderne obitelji uvelike su utjecale pojave kao što su: migracija sa sela u grad, mijenjanje boravka u gradu kao i odlazak iz domovine u tuđinu. Toj promjeni pridonio je i odlazak žene iz kuće u javnost.²⁴ Sredinom dvadesetog stoljeća pa nadalje, glavninu ratarske i stočarske djelatnosti obavljaju velika nacionalna, a kasnije i privatna poduzeća s planskom proizvodnom. Otvaraju se različita radna mjesta u sekundarnom, tercijarnom i kvartarnom gospodarskom sektoru koja traže obrazovanu radnu snagu. Zahvaljujući tim ubrzanim promjenama, zahtjevom za sve duljim i skupljim obrazovanjem mladih, dolazi do velikih promjena u strukturi radne snage, a onda i u obitelji. Djeca koja su prije već u ranoj mladosti bila profitni centar obiteljima, sada postaju izdatak, tim više što se period njihova osposobljavanja za rad produžuje. Veliki dio obiteljskog budžeta izdvaja se za studijsku izobrazbu djece i osposobljavanje za visokokvalificirani rad s bolje plaćenim radnim mjestima. Nagli rast životnog standarda pred današnju obitelj stavlja imperativ odgoditi potomstvo ili ga brojčano vrlo ograničiti da bi se mogle zadovoljiti potrebe u skladu s trendovima društvene sredine.²⁵ Zanimljivo je istraživanje EVS-1999. koje nam donosi statističke pokazatelje na početku 21. stoljeća o promjeni svjetonazora vezano uz planiranje obitelji. Od željenih 2,7 djece, ostvareno je 1,28 djece po obitelj, izraženo u statističkim kategorijama. Doc. dr. sc. T. Matulić tumači u skladu s iznesenim tvrdnjama:

...Djeca prestaju biti sredstva za ostvarenje dobrobiti obitelji, za akumuliranje obiteljskog kapitala i postaju sve više središta ulaganja

²⁴ Usp. V. RELJAC, Odrednice obiteljskog pastora Obiteljskih ljetnih škola, u: *Riječki teološki časopis* 41(2013.) 1, 137.-166., ovdje 140.

²⁵ Usp. J. GRBAC, Uloga obitelji u novom shvaćanju rada, u: S.BALOBAN (ur.), *Hrvatska obitelj na prekretnici*, Zagreb, 2001., 36.

obiteljskog kapitala s malom vjerojatnošću vraćanja investiranog... Težište ove kritike je shvaćanje da su djeca u obitelji više kao opterećenje, prije svega financijsko ili možda psiho-sociološko, a ne kao blagodat, dobrobit na kojem još i danas, za mnoge građane počivaju smisao i svrha braka.²⁶

Uočavamo da materijalno blagostanje postaje vrijednost kojoj se najčešće stremi. Današnje je gospodarstvo marketinškim aktivnostima usmjereno na poticanje potrošnje. Ona je glavni izvor prihoda poduzetnika, a preko poreznih davanja, i same države. U tim okolnostima, obitelj je izložena velikim pritiscima u utrci za imanjem, uživanjem i pokazivanjem. Imperativ „imati“ nadaleko nadilazi „biti“ i zato je poželjnije biti zaposlena majka, na minimalcu, nego li odgojiteljica svoje djece. J. Grbac navodi rezultate istraživanja dokument-studije Njemačke biskupske konferencije koja nosi naziv *Mnoga naličja globalizacije* u kojoj se uočava jaka migracija žena s istoka na zapad u potrazi za poslom. To negativno pogađa žene i djecu jer globalizacija stvara feminizirano siromaštvo. Žene uglavnom rade teške i slabo plaćene poslove često povezane uz kriminal.²⁷ M. Srakić uviđa da su sve dosadašnje reforme političkog, gospodarskog, društvenog i moralnog života propale i lančano izazvale gospodarsko propadanje naroda i države jer su zaobilazile duhovnu i moralnu sastavnicu obiteljskog života.²⁸

Mnogobrojne obiteljske situacije sinodalni oci primjećuju kroz pastoralnu praksu u cijelom svijetu, a neke od njih razmatraju se i u ovom radu. One su različitog intenziteta složenosti u različitim dijelovima svijeta sukladno kulturnom miljeu.²⁹ Pozitivna događanja u obitelji kao nositeljici društva od vitalnog su značenja, pa se ona ovdje prva navode.

2.2. Pozitivno u obiteljskoj stvarnosti

Obitelj ima izvanredne sposobnosti da čovjeka otrgne bezimenosti i da u njemu izgradi svijest o osobnom dostojanstvu, te da ga djelotvorno ucijepi u tkivo društva.³⁰ Naglašavamo da je obitelj prema europskom istraživanju vrednota iz 1999. i 2008. godine pozicionirana vrlo visoko. Njoj preko 98% ispitanika dodjeljuje iznimno veliku važnost. Godine 1999.

²⁶ Usp. T. MATULIĆ, Obiteljske vrijednosti u empirijskim istraživanjima, u: *VDSB* 130(2002.)12, 727-734, ovdje 732.

²⁷ Usp. J. GRBAC, Uloga obitelji u novom shvaćanju rada, 37.

²⁸ Usp. M. SRAKIĆ, Obitelj- može dati ono što primi, u: *VDSB*, 12/2002/CXXX, 726.

²⁹ Usp. *AL*. 31.

³⁰ Usp. TI SI KRIST - ZA NAS I ZA SVE LJUDE. *Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, 2008., 55

85,3%, a 2008. godine 80,9% stanovnika smatra da brak nije zastarjela institucija, što govori u prilog tvrdnji da je obitelj iznimna vrednota.³¹

U prvom dijelu rada govori se o Božjem naumu za čovjeka ostvarivog u obiteljskom okružju. Misli se tu na nadnaravnu osposobljenost čovjeka za sebedarje, prvo bračnom partneru, kasnije djeci, te njihovoj djeci, odnosno unucima. Tu sposobnost nam je Krist osigurao svojim pashalnim misterijem bezuvjetne ljubavi. Ljubiti i biti ljubljen duboka je potreba svake osobe i baš se ona ostvaruje u obitelji, na način davanja i primanja.³² Obiteljsko poslanje nezamjenjivo je i od Boga zadano, a tome se razmatra u sljedećim odjeljcima ovog poglavlja.

2.2.1. PRIHVACANJE DARA ŽIVOTA

Uzajamno darivanje kao sastavni dio sakramenta ženidbe ima svoje korijene u milosti krštenja kao ucijepljenosti u Krista na čemu se temelji savez svake osobe s Kristom. Smisao darivanja se ostvaruje u privoli na uzajamno predanje kako bi im sve u životu bilo zajedničko.³³ Uzajamnom privolom i Kristovom milošću, zaručnici jedno drugom obećavaju potpuno darivanje, vjernost i otvorenost životu. Crkva gleda na ženidbene drugove kao na srce cijele obitelji.³⁴ Spolni život bračnog para veliki je Božji dar koji obuhvaća sveukupno dobro obje osobe. Strast zauzima važno mjesto u braku kao emotivna datost ne tek naravnog nego i nadnaravnog podrijetla. O tome nam svjedoče mistici koji iskustvo Božjeg jedinstva s ljudskim srcem opisuju kroz ekstazu nalik bračnom sjedinjenju.³⁵ Obitelj je pravo mjesto gdje se novi život prihvaća kao Božji dar.³⁶ Kršćanski shvaćena spolnost ima dvojaku vrijednost bračnog sjedinjena i reprodukcije koje su u sebi nerazdruživo povezane.³⁷

2.2.2. ODGOJ DJECE

Djecu se voli i prije nego što se rode. To je odraz prvenstva Božje ljubavi prema nama koji je nas prvi ljubio. Dar novog života koji Gospodin povjerava majci i ocu započinje prihvaćanjem, čuvanjem, brigom i pažnjom, a za konačni cilj ima radost vječnog života. Ime

³¹ Usp. Dražen ŽIVIĆ, Osnovna razmatranja demografskog okvira nupcijaliteta (bračnosti) u Hrvatskoj (1961.-2010.) u: *Communio* 38(2012.)113, 106.

³² Usp. HBK, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Zagreb, 2002., 16. i 17.

³³ Usp. AL, 74.

³⁴ Usp. AL, 73.

³⁵ Usp. AL, 142.

³⁶ Usp. FC, 28,

³⁷ PAVAO VI., *Humanae vitae*, Enciklika o ispravnoj regulaciji poroda, Zagreb, 1968., 23.

koje se odabire djetetu određuje ga za svu vječnost.³⁸ Supružnici donose ispravan sud o broju i vremenu rađanja djece tako što su pozvani rasuđivati duhovne i materijalne prilike svog vremena i svog životnog staleža.³⁹ Nezamjenjiv i izrazito odgovoran poziv koji se u glavnini odvija u krugu obitelji je odgoj djece. On je prva škola društvenih kreposti bez kojih niti jedno društvo ne može, stoga je on od presudnog značenja za život i kvalitetu odnosa u čitavom društvu.⁴⁰ Uloga oca ostvaruje se na različit način naspram majčinske uloge, no obje su jednako važne. Dobar odgoj priprema naraštaje za prenošenje vrijednosti drugim naraštajima, što uključuje stjecanje životne mudrosti i usklađivanje prava i dužnosti na osobnoj razini s drugim društvenim zahtjevima.⁴¹ Danas je odgoj s promijenjenim životnim stilom postao zahtjevniji i složeniji nego do sada što se odražava na smanjenu kvalitetu ljubavi.⁴² Djeci je neophodan poticaj i kontinuirani nadzor za razvoj kulture ponašanja i radnih navika (Izr 21,6), a on je otežan zbog čestog fizičkog i mentalnog odsustva roditelja. Roditelji koji su prezaposleni i nesvjesni svojeg poslanja u razvoju djeteta, skloni su ovu dužnost neredovito i polovično obavljati. Tako komunikacija u odgoju postaje siromašna, naredbena, kruta i površna.⁴³ Danas se mnoga djeca i mladi doživljavaju kao siročad jer ne doživljavaju dostatnu brigu i nježnost svojih roditelja. Nedostatak majčine prisutnosti ozbiljna je opasnost za svijet u cijelosti.⁴⁴ Taj osjećaj zanemarenosti može prijeći u potisnuti bijes jer im se nedostatak pažnje iskazan pogledom i posvećenim vremenom kompenzira stvarima i slobodnim aktivnostima. Djeci je potrebno redovno postavljati realne zahtjeve, pratiti i ispravljati izvršeno uz pohvale i bodrenje. Ako vrijeme za odgoj izostane, djeci se nerijetko udovoljava kako bi se stišalo njihovo neraspoloženje. Tako se formiraju nesamostalna, nesretna i razmažena djeca, na posljetku, neraspoloženje prelazi na roditelje.

Uspješni roditelji odlikuju se vrednotama mudrosti, tolerantnosti, realnosti, bezuvjetnog prihvaćanja svoje djece i trajne podrške u svim životnim fazama. Oni u roditeljskoj dužnosti sinergijski primjenjuju svoju racionalnu, emocionalnu i duhovnu inteligenciju. Kombinacijom znanja, iskustva i ljubavi stvara se timsko roditeljstvo, odnosno suradnja roditelja s djecom

³⁸ Usp. AL, 166.

³⁹ Usp. RF, 63.

⁴⁰ Usp. TI SI KRIST - ZA NAS I ZA SVE LJUDE. *Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, 55.

⁴¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Gaudium et spes, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu*, (7. XII. 1965.), u: Dokumenti, Zagreb, 2008., (= GS), 52.

⁴² Usp. P. BRAJŠA, *Roditelji i djeca*, Zagreb, 2005., 113. - 122.

⁴³ Usp. P. BRAJŠA, *Roditelji i djeca*, 25. - 26.

⁴⁴ Usp. AL, 173.

gdje se dogovorom rješavaju problemi. Na taj način stvara se ugodno obiteljsko okruženje. Jedino takvim pristupom moguća je dugotrajna obostrana privrženost.⁴⁵

Blizina ili udaljenost koju roditelji između sebe ostvaruju na djecu utječe jače nego li ono što dolazi od pojedinog roditelja. Roditelji moraju biti blizu jedan drugome u svakom smislu da bi se mogli približiti djeci i pružiti im potporu u odrastanju.⁴⁶

Roditeljsko ponašanje prema djeci uvjetovano je njihovom osobnom razinom zadovoljstva i mentalnog zdravlja. Ulaganjem u sebe i svoj bračni odnos ulaže se i u djecu, zato je potrebna svijest o kontinuiranoj izgradnji osobnosti oba bračna partnera na fizičkom, psihičkom i duhovnom planu.⁴⁷ Zapuštenost roditelja očituje se i na djeci, stoga treba neprekidno osvještavati ulogu osobnog zalaganja u učenju vještina odgoja kao npr. poduzetnosti, hrabrosti, dosljednosti, optimizma i uravnoteženosti. Jasno je da je nemoguće biti idealan roditelj, ali može se biti iskren, pošten i dosljedan.

Kršćanstvo pred djecu stavlja nalog poštovanja svojih roditelja u četvrtoj zapovijedi Dekaloga. Sačuvan dobar odnos s djecom omogućuje savjetima proizašlim iz iskustva poštediti djecu grešaka roditelja. Ta zapovijed omogućuje zahvalnost, čestitost i uzvrat ljubavi. Njeno vršenje, bez obzira na greške koje su roditelji činili i čine, djeci donosi blagoslov i mudrost.⁴⁸ Odgoj za vjeru i kršćansku liturgiju počinje od malih nogu, prvim molitvama, blagoslivljanjem djece, zajedničkim odlascima na Misu i razgovorima o kršćanskim istinama. Ljubav prema Bogu raste kroz zajedničko iskustvo hoda u vjeri. Djeca svoj vjernički put lakše pronalaze imaju li primjer roditelja, ali moguće je da djecu roditelja ateista, agnostika ili mlakih vjernika Bog svojim putovima milosti oduševi za sebe. Kršćanstvo vidi dobro supruga u uzajamnoj podršci o čemu slijedi daljnje proučavanje.

2.2.3. DOBRO SUPRUGA U BRAČNOM ODNOSU

Konstitucija *Gaudium et spes* u kontekstu govora o promicanju dobra braka i obitelji ističe obitelj kao školu potpunije čovječnosti. U njoj se susreću različite generacije i osobnosti koje neprekidno uče izmjenjivati stavove o životnim pitanjima te se međusobno savjetuju i surađuju.⁴⁹ Bračni odnos može biti povlašteno mjesto izgrađivanja osobnosti i zrelosti oba bračna partnera. Supružnici odražavaju Božju ljubav i skrb jedan drugome u svakom

⁴⁵ Usp. P. BRAJŠA, *Roditelji i djeca*, 128.

⁴⁶ Usp. P. BRAJŠA, Timsko roditeljstvo, u: *VDSB* 130(2002.)12, 746.

⁴⁷ Usp. P. BRAJŠA, *Brak naš svagdašnji*, Zagreb, 2009., 36.- 37.

⁴⁸ Usp. C. MEVES, *Abeceda za roditelje, elementi kršćanskog odgoja*, Đakovo, 2008., 99.-101.

⁴⁹ Usp. *GS*, 52.

dobročinstvu koje između sebe učine i time si potvrđuju međusobnu pripadnost.⁵⁰ Bračni odnos se može razvijati do vrhunca gdje ljubav doseže najviši stupanj zdrave autonomije i slobode. To je trenutak u kojem će njihovo međusobno predanje nadrastiti još veći osjećaj predanosti i ljubavi prema Gospodinu. Tada omogućuju jedan drugome otvaranje Bogu kao gospodaru intimnog središta života svakog ponaosob. Misli se na načelo duhovnog realizma među supružnicima u kojem se prestaje očekivati od drugoga ono što je svojstveno samo Božjoj ljubavi. Takvu slobodu može dati jedino Duh Sveti.⁵¹

2.2.4. VJEROVJESNIČKO POSLANJE OBITELJI U DRUŠTVU

Kršćanski supružnici su jedan drugome i svim ostalim članovima obitelji suradnici milosti i svjedoci vjere. Kršćanska obitelj treba biti evangelizirana da bi i sama mogla izvršiti svoje poslanje evangelizacije u društvu. Za to je bitan pastoralni i katehetski rad s obiteljima osobito u župama, gdje je njihovo stalno mjesto prebivanja. Bračne parove treba gledati kao djelatne subjekte u katehezi i osvijestiti im koliko je ona izgrađujuća za skladan suživot koji je onda sam po sebi aktivna evangelizacija i svjedočanstvo društvu.⁵² Savjetovanje i svjedočenje starijih parova mlađima o uspješnom nadvladavanju kriza omogućuje vitalnost obitelji kako to vidimo u Obiteljskim ljetnim školama, ali i u inicijativi pokreta fokolara za Nove obitelji.⁵³ Plod pastoralnih napora je stvaranje osjećaja zajedništva i međusobnog pripadanja, gdje je svaki član bitan i gdje je njegova osobna sreća u obiteljskom i crkvenom zajedništvu ostvariv imperativ. Biskupi se zalažu za poticanje stvaranja malih obiteljskih zajednica kao živih svjedoka evanđeoskih vrijednosti, te za povezivanje pastoralna mladih i obiteljskog pastoralna.⁵⁴ No mnogostruke su prepreke na tom putu, što obrađuje sljedeći podnaslov.

2.3. Negativno u obiteljskoj stvarnosti

Mnogo je različitih negativnih utjecaja kojima je izložen bračni odnos u današnjici. Nemoguće je sve obuhvatiti, stoga se ograničavamo tek na one silnice koje smatramo najznačajnijim u suvremenom načinu života.

⁵⁰ Usp. *AL*, 319.

⁵¹ Usp. *AL*, 320.

⁵² Usp. *RF*, 89.

⁵³ Usp. A. i A. FRISO, *Tajne života udvoje*, Pazin, 2015., 72.

⁵⁴ Usp. *RF*, 90.

2.3.1. INDIVIDUALIZAM I KONZUMERIZAM

Najveća prijetnja obitelji je u pretjeranom individualizmu koji izobličuje obiteljske veze jer se svaki član obitelji promatra kao jedan izolirani otok. Događa se manjak privrženosti i povjerenja među članovima obitelji što ima za posljedicu da svaki član obitelji izgrađuje sebe prema svojim apsolutiziranim željama. Pri tome se stvara neravnoteža, jer često jedan partner svojom inicijativom apsorbira slobodu drugoga, čineći ga ovisnim o sebi i time sputava u njegovoj osobnoj afirmaciji.⁵⁵ Obiteljski odnosi puni međusobne udaljenosti doprinose razvoju napetosti i nasilja u obiteljima. Tome se dodaju pretjerano posjedovanje i uživanje koji provociraju netrpeljivosti i sukobe. Važno obilježje današnjice je napet i ubrzan način života, neizvjesnost i nesigurnost radnog mjesta.⁵⁶ U toj dijagnozi suvremene obitelji vidimo da je najvažnija funkcija obiteljskog života u krizi, a ta je da bude povlašteno mjesto razvijanja kvalitetnih međuljudskih odnosa. U društvu se cijeni sloboda, autentičnost i personalizacija što omogućava razvoj talenata, ali ako je nepravilno odgajana, zastranjuje u stavove nepovjerenja, straha od obaveza i samoživost. Hirovitost i nestalnost, želja za zaštitom prostora vlastite slobode, kao i strah od zarobljenosti odnosom koji bi ugrozio ostvarenje osobnosti i dostojanstva pojedinca uništava bračni ideal stabilnosti i trajnosti. Rezultat je to povećanja broja onih koji odgađaju stupanje u brak, onih koji ostaju sami te onih koji se rastaju.⁵⁷

2.3.2. KULTURNA DEKADENCIJA, PROMISKUITET I ZLOPORABA INTERNETA

Činjenica je da je oduvijek postojala kulturna dekadencija koja ne promiče ljubav i predanost. Papa Franjo ističe problem (ne)kulture provizornosti i površnosti, a pri tome misli na brzo mijenjanje brojnih partnera i instant veze za liječenje usamljenosti ili postizanje neke koristi. Nezrelost osoba naglašene narcisoidne i promjenjive afektivnosti uvjetuje ponašanje prema drugome kao prema stvarima za kratkotrajnu upotrebu. Mentalitet iskorištavanja, manipuliranja i upotrebljavanja se ukorijenio i proširio do te mjere da izaziva velike strahove od zasnivanja obitelji kod mladih ljudi. Tome se pridodaje nesigurna gospodarska situacija u mnogim zemljama, manjak radnih mjesta ili niske plaće te nemogućnost ostvarenja

⁵⁵ Usp. P. BRAJŠA, *Brak naš svagdašnji*, 25-29.

⁵⁶ Usp. *RF*, 14.

⁵⁷ Usp. *AL*, 33.

stambenog zbrinjavanja zbog čega je otežano osamostaljivanje. Mnogobrojni osobni razlozi za odgađanje braka su loši primjeri neuspjelih brakova, gubitak autonomije i komfora te gubitak društvene afirmacije.⁵⁸

Veliki uzrok bračne nestabilnosti izvire iz zloupotrebe interneta u svrhu pornografije i prostitucije koja omogućuje brutalnu komercijalizaciju ljudskog tijela i destrukciju ljudske spolnosti. Tu su i neobuzdane zabave koje provociraju ovisnost o video igricama najraznovrsnijeg razornog sadržaja. Mnogo je onih koji ne uspijevaju emocionalno sazrijeti na planu spolnosti te ostaju zarobljeni u egocentričnoj fazi spolnog razvoja upravo zahvaljujući pornografiji. Bračni neuspjesi, često kao posljedica ovih zastranjenja, dovode do stvaranja novih zajednica koje su u koliziji s kršćanskim moralom.⁵⁹

2.3.3. PRELJUB

Najteža povreda bračnog saveza i prava bračnog druga je bračna nevjera ili preljub. U vjerničkom duhu ona se doživljava kao izdaja bračne vjernosti i čini nepopravljivu štetu povjerenju u bračnom odnosu. To je izdaja ljubavi i zloraba treće osobe koja činom kršenja devete Božje zapovijedi zapada u teški grijeh. Preljub je nažalost stvarnost koja pogađa svaki treći brak, točnije jedna osoba je počinila preljub iz 2,7 bračna para. Danas se u preljub podjednako upuštaju muškarci i žene, što je promjena u odnosu na donedavno stanje gdje su muškarci prednjačili. Tome je uzrok izlazak žena iz domova zbog radnog mjesta, što ih ekonomski čini neovisnima, kao i kontracepciji koja omogućuje prividnu slobodu u spolnom ponašanju.⁶⁰ Preljub je posljedica neodržavanog i nezadovoljavajućeg bračnog odnosa. No, ako preljubnički odnos ima višegodišnje trajanje, onda on postaje pravim uzrokom neodržavanja bračnog odnosa, jer se zadovoljstvo i zajedništvo koje pripada braku izmiješta iz njega u preljubništvo. Oštećeni bračni partner ostaje uskraćen za kvalitetne intimne susrete koji nerijetko potpuno iščekavaju. To je jedan od najozbiljnijih načina uništavanja bračnog odnosa i mentalnog zdravlja svih članova obitelji. Prate ga devijacije u osobnosti izvršitelja preljuba koji se pod teretom krivnje i potrebe za prikrivanjem onesposobljuje za bračne i obiteljske odnose. Frustracija nezadovoljenim potrebama mijenja osobnost oštećenog partnera, a sve to ima negativan odraz na odgoj djece. U društvu postoji prešutno

⁵⁸ Usp. AL, 41.

⁵⁹ Usp. AL, 41.

⁶⁰ Usp. J. COLEMAN, *Bolji brak, Razvod nije jedino rješenje*, 2011., 135.

prihvatanje⁶¹, pa čak i odobravanje preljuba, što govori u prilog otporu kršćanskom svjetonazoru, točnije, odbacivanju Boga. Nemogućnost ovladavanja požudom u braku usporava razvitak društva⁶² jer njegovi akteri nisu niti fizički niti psihički dorasli izazovima razvoja i napretka pošto ih preljub opterećuje višestrukim financijskim, zdravstvenim i duhovnim problemima. Preljub je razlog za rastavu bračnih parova od stola i postelje koji crkveno pravo odobrava, iako ne odobrava poništenje braka ako je on valjano sklopljen. Sumnja u nevjernost također ima značajan utjecaj na smanjeni natalitet i depopulaciju.

2.3.4. PROTUNATALITETNI MENTALITET I DEPOPULACIJA

Posljedica nesigurnosti i nepovjerenja u trajnost bračne zajednice je pronatalitetni mentalitet što je uzrok dramatičnom demografskom padu u zemljama razvijenog svijeta. Totalna stopa fertiliteta je smanjena u zemljama Europske unije u rasponu od trideset godina za skoro 50% što je vidljivo iz činjenica prosječnog broja djece po obitelji. U 1965.godini iznosila je 2,72 a 1995. Godine 1,45. Konkretno, šezdesetih godina je stotinu žena rađalo 272 djece, a trideset godina poslije stotinu žena rađa tek 145 djece. Svugdje su smanjene stope nupcijaliteta (broja sklopljenih brakova), a znatno su povećane stope divorcijaliteta (broja razvedenih brakova) koja je s 10% šezdesetih godina, u osamdesetima porasla na 30%, a u današnje se vrijeme popela u urbanim sredinama na čak 40%. Dakle, danas se npr. u Zagrebu razvodi skoro svaki drugi i pol brak. Osim toga, učeterostručio se udio vanbračne djece u ukupnom broju rođenih u Zapadnoj Europi s 5,1% šezdesetih godina na 21,8% devedesetih godina. U pojedinim zemljama Europske unije taj se udio vanbračne djece penje do vrtoglavih 50% (Danska, prema Eurostat, 1996.).⁶³

Logična posljedica smanjenog nataliteta je depopulacija ili starenje stanovništva. To rezultira ekonomskim osiromašenjem i gubljenjem nade u budućnost. Biotehnologija i farmakologija također utječe na smanjenje nataliteta.⁶⁴ Raznovrsna kontracepcijska sredstva omogućila su ženama kontrolirati svoj fertilitet i omogućiti raspoloživost za ravnopravno sudjelovanje na tržištu rada. Želja za materijalnim blagostanjem i lagodnijim životom potisnula je želju za roditeljskom ulogom i ljubavi koju ona ostvaruje.

⁶¹ Usp. S. VULETĆ, Preljub: Ogrješnje o otajstvenu dimenziju braka, u: *VDONSB*, 145(2017.), 28.-32., ovdje 29.

⁶² Usp.G. KUBY, *Nova ideologija seksulanosti, Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Split 2010.

⁶³ Usp. V. PULJIZ, *Obitelji i socijalna (ne)sigurnost u Hrvatskoj*, u: S. BALOBAN (ur.), *Hrvatska obitelj na prekretnici*, Zagreb, 2001., 13.

⁶⁴ Usp. AL, 42.

2.3.5. DEINSTITUCIONALIZACIJA OBITELJI

Deinstitucionalizacija obitelji izazvana je pojavljivanjem novih surogatnih obiteljskih oblika. Povećava se broj ljudi koji brak ne smatraju jedinim oblikom zajedničkog življenja muškarca i žene. Svjedoci smo da se u današnje vrijeme javljaju alternativni oblici životnih zajednica za koje nam nedostaje čak i jezično nazivlje, a sami se pokušavaju nazvati obiteljima.⁶⁵ Pravne promjene također pogoduju prilagođavanju surogatima bračno-obiteljskih veza, a to su liberalizacija razvoda braka, pravno izjednačavanje bračnih i izvanbračnih zajednica, kao i osiguranje istih prava djece rođene u braku ili izvan braka. Pojavljuje se pozitivnije gledanje na konkubinat, slobodnu vezu i kohabitaciju, kao manje zahtjevne oblike zajedničkog života. Brak se doima previše rigidnim zatvaranjem u unaprijed zadane uloge i time gubi na poželjnosti. Razlikujemo izvanbračne zajednice, ponovno uspostavljene obitelji od bioloških i ne bioloških roditelja i jedno roditeljske obitelji.⁶⁶

U mnogobrojnim europskim zemljama zakonski su omogućene brojne alternative braku, što ima za posljedicu da se kršćanski brak sa svojim karakteristikama nerazrješivosti i otvorenosti prema životu pokazuje kao zastarjela, tradicionalna opcija u odnosu na druge. *Amoris laetitia* naziva tu pojavu pravnom dekonstrukcijom obitelji jer se daje prednost razmaženoj samovolji nad voljom Božjom. To je na tragu ideološke diktature relativizma. Pozitivno se vrednuje odbacivanje tradicionalnih negativnih oblika obiteljskog života obilježenih autoritarnošću i nasiljem, ali to ne podrazumijeva odbacivanje i obezvrjeđivanje samog braka.⁶⁷

2.3.6. NEREDOVITI OBLICI OBITELJSKOG ZAJEDNIŠTVA

Familliaris consortio donosi pregled svih neredovitih oblika zajedništva s kojima se susrećemo u pastoralu obitelji.

„Brak na probu“ je prvi među spomenutima i najrašireniji oblik. Već u svojoj temeljnoj formulaciji on je neprihvatljiv jer vrijeđa ljudsko dostojanstvo osoba. Osoba traži da bude predmet bezuvjetne ljubavi i darivanja, a ne uvjetnog promatranja i prosuđivanja na temelju nekih proizvoljnih kriterija. Crkva odbacuje takav oblik sjedinjenja jer spolno darivanje uključuje cijelu osobu i ne može se u svojoj punini ostvariti bez suradnje djelotvorne ljubavi

⁶⁵ Usp. R. PAVLIĆ, Muško i žensko stvori ih. Pečat kršćanske antropologije, u: *Riječki teološki časopis*, 4(2014.) 2, 321-338., ovdje 329. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/133737> k (20.07.2018.)

⁶⁶ Usp. V. PULJIZ, Obitelji i socijalna (ne)sigurnost u Hrvatskoj, 14. - 15.

⁶⁷ Usp. AL, 53.

koju je Krist dao. Takve situacije nemoguće je ispraviti ako je u djetinjstvu i mladosti izostao vjerski odgoj za čistoću i gospodarenje nad požudom pomoću suradnje s Božjom milošću.⁶⁸

Slobodne veze su one koje nemaju nikakvo građansko niti vjersko institucionalno priznanje. U nekim slučajevima postoje realni gospodarski, kulturni ili vjerski razlozi zbog kojih osobe ostaju u tom položaju jer bi pretrpjele štetu ili diskriminaciju ako bi se objavila ili ozakonila veza. U drugim slučajevima se radi o preziranju obiteljske ustanove i traženju užitaka. Pojedini slučajevi su u tom položaju zbog krajnjeg siromaštva ili specifičnih običaja gdje se ženidba sklapa tek po rođenju prvog djeteta. Crkva je pozvana s velikom obzirnošću upoznati razloge takvog položaja i nenametljivo i s puno poštovanja prosvijetliti par o Božjem naumu o braku, te svim posljedicama: javnoj sablazni, gubitku milosti, gubitku vjerskog smisla ženidbe, slabljenju osjećaja vjernosti. Preporuka pape Ivana Pavla II. je da Božji narod posreduje kod državnih vlasti da se odupru lošim i štetnim tendencijama koje potkopavaju stabilnost društva i dostojanstvo njenih građana. Sugerira prevenciju krajnjeg siromaštva mjerama socijalne politike, zajamčenom obiteljskom plaćom i osiguravanjem mogućnosti rješavanja stambenog pitanja.⁶⁹

Tumači se položaj katolika vezanih jedino građanskom ženidbom. Ta je pojava bila često zastupljena u vrijeme komunizma, gdje zbog ideoloških razloga nije bilo poželjno sklopiti crkveni brak. Postoje i drugi razlozi zbog kojih se bračni parovi odlučuju na takav položaj, a jedan od njih može biti i potencijalni razvod kojeg je tada lakše ishoditi. Crkva ne prihvaća takav odabir. Pastoralno djelovanje treba biti usmjereno na poučavanje i prosvjetljenje supružnika koje će omogućiti spoznaje o nužnosti sakramentalne veze. Vjera koju ispovijedaju zahtjeva da srede svoj položaj prema kršćanskim načelima, a do tada im nije pripušteno sudjelovati u sakramentalnom životu Crkve.⁷⁰

O rastavljenim osobama koje se nisu ponovno vjenčale građanskom ženidbom FC govori s puno obzirnosti. Uvažava se da postoje dovoljni razlozi da se bračni odnos dovede do potpunog i nepopravljivog loma. U tom slučaju rastava postaje krajnji lijek budući da se svaki razumni pokušaj spašavanja braka pokazao uzaludnim. Nevini rastavljeni bračni drug se suočava s iznimno teškim položajem usamljenosti te psihičkog i materijalnog opterećenja, osobito ako su mu prepuštena djeca na brigu. U takvim slučajevima crkvena zajednica mora dati potporu i solidarnost u vidu konkretne duhovne pomoći kako bi mogao sačuvati vjernost i sposobnost za praštanje i prihvaćanje zabludjelog bračnog partnera. U sličnom je položaju

⁶⁸ Usp. FC, 79.

⁶⁹ Usp. FC, 81.

⁷⁰ Usp. FC, 82.

bračni partner koji je prisiljen na razvod. Njegov trud da ispuni svoje obiteljske dužnosti i odgovornost kršćanskog života je od sasvim osobite vrijednosti za svijet i Crkvu u smislu svjedočanstva vjere i kršćanske dosljednosti. U tom slučaju nema nikakve zapreke za primanje sakramenta, čak štoviše oni su nužno sredstvo za ustrajnost u takvom mučeničkom položaju.⁷¹

Razvedeni i ponovno vjenčani su današnja svakodnevna pojava. Najčešći uzrok rastavi prve bračne veze je preljub i želja da se ponovno sklopi nova veza bez crkvenog obreda. To je zlo koje zahvaća i katoličke bračne parove. Crkva ne može pripustiti sebi one koji su svojevremeno prekinuli prvi brak da bi sklopili drugi. Dušobrižnici moraju dobro razlikovati situacije. Postoji velika razlika među onima koji su se iskreno trudili spasiti svoj prvi brak, a ipak su nepravедno napušteni od onih koji su teškom krivnjom razorili kanonski valjanu ženidbu. Imamo i situacije gdje postoji subjektivna sigurnost savjesti da prva razorena ženidba nije bila valjana i zato se sklapa druga ženidba s ciljem odgoja djece. Preporuka je da se Crkvi prigrle osobe u takvom položaju s osobitom pažnjom. Milosrdno ih je primiti u zajedništvo da kao krštenici sudjeluju u Crkvenom životu. Potrebno je poticati ih da žive u vjeri i nadi i da nastave gajiti vjersku odanost Crkvi. Ipak, Crkvena je dužnost potvrditi svoju stegu temeljenu na Svetom pismu i ne pripustiti ih euharistijskom zajedništvu. Takvi su parovi sami sebe onesposobili za euharistijsko zajedništvo jer je njihovo stanje u objektivnoj suprotnosti s naukom o nerazrješivosti crkvene ženidbe. Sakramentu pokore koji bi im omogućio pristup euharistiji mogu biti privedeni samo oni koji su se pokajali i koji su iskreno spremni provoditi život u uzdržljivosti, odnosno takav život koji isključuje čine pridržane jedino bračnim drugovima. Crkva se toplo nada da će oni parovi koji su bez svoje krivnje napušteni i protjerani iz crkvenih brakova zadobiti milost obraćenja i spasenja ako ustraju u molitvi, pokori i ljubavi.⁷²

Zadnja skupina koju spominje *FC* su osobe bez obitelji koje su u tom položaju zbog najrazličitijih razloga. Veliki dio čovječanstva živi u krajnjoj duhovnoj i materijalnoj bijedi, bez osnovnih životnih uvjeta, u promiskuitetu i potpunom nedostatku kulture. Svima njima Crkva treba širom otvoriti svoja vrata da u njoj nađu toplo obiteljsko krilo jer je Crkva dom posebno onima koji su „izmoreni i opterećeni“.⁷³

⁷¹ Usp. *FC*, 83

⁷² Usp. *FC*, 84.

⁷³ Usp. *FC*, 85.

III. KRŠĆANSKE ODLIKE LJUBAVI U BRAKU

Temelji bračnog saveza izriču se bračnim zavjetom međusobno predanim u privoli na dan sklapanja sakramenta vjenčanja izjavom: „Ja X., uzimam tebe, Y. za svoju (svoga) suprugu (supruga), i obećavam ti vjernost u dobru i zlu, u zdravlju i bolesti i da ću te ljubiti i poštovati u sve dane života svoga“.⁷⁴ Glavne kreposti vezane uz brak koje proizlaze iz privole su prije svega vjernost u svim životnim okolnostima, zatim ljubav i poštovanje do smrti. To su snažne prisege izjavljene pred Bogom kao svjedokom, kumovima i članovima obitelji i prijatelja. Da bi shvatili težinu tog čina koncentriranog u ovoj snažnoj rečenici kojom se uspostavlja sakramentalni brak, istražujemo teologiju bračne ljubavi jer ona ukazuje na ideal ljubavi kao nadahnuće vježbama u svim krepostima vodeći računa o realnosti bračnog i obiteljskog života. Zato je duhovnost izvor Božje milosti kao pomoći na putu ostvarenja biblijskog ideala ljubavi, protuteži idealističkoj utopiji. Baš zbog toga brak i obitelj mogu postati povlašteno mjesto velikodušne Božje prisutnosti.⁷⁵

Što je to u kršćanskom sadržaju glagola ljubavi primijenjenoga u realnosti svakodnevnog življenja? Odgovor ćemo dati koristeći egzegezu pape Franje, Pavlovog hvalospjeva ljubavi (1Kor 13,4-7). Očito je da Pavao istražuje kreposti usko vezane uz ljubav koja se preko njih izražava.⁷⁶

3.1. Ljubav je velikodušna i strpljiva

Ljubav, kao sveza savršenstva i forma kreposti⁷⁷, po svojoj je naravi okrenuta drugome, otvorena i velikodušna, bez mjere i granice. U ljubavi je nemoguće pretjerati.⁷⁸ Ljubav promatrana kao velikodušnost u Hvalospjevu ljubavi sv. Pavla ima značenje one koja sve podnosi. Najsličnije značenje pronalazimo u Starom zavjetu u izrazu da je “Bog spor na srdžbu“ (Iz 34,6; Br 14,18). Strpljivost je osobina koja ne dopušta osobi da je vode strasti i nagoni. Izbjegava vrijeđati i napadati drugoga u sukobu. Ovaj tekst naslonjen je na Knjigu Mudrosti (Mudr 11,23, 12,2.15-18) gdje se veliča Božja blagost i uzdržljivost kao prostor koji Bog ostavlja grešnicima da se pokaju, a istovremeno inzistira na snazi podnošenja i milosrđa. Na taj način, mi oponašamo Isusa koji ulazi u kuću grešnika, jer i liječnik ulazi u kuću

⁷⁴ Usp. RIMSKI OBREDNIK, *Red slavljenja ženidbe*, Zagreb, 1997., 25. i 26.

⁷⁵ Usp. A. TAMARUT, *Dom ljubavi i kršćanske radosti, Teologija i duhovnost braka i obitelji*, Zagreb, 2016., 8.

⁷⁶ Usp. A. TAMARUT, *Dom ljubavi i kršćanske radosti, Teologija i duhovnost braka i obitelji*, 163.

⁷⁷ Usp. KKC, 1827.

⁷⁸ Usp. A. TAMARUT, *Dom ljubavi i kršćanske radosti, Teologija i duhovnost braka i obitelji*, 9.

bolesnih da bi im pružio priliku da ozdrave.⁷⁹ Ta krepost i strpljivosti ipak ne znače pristajanje na gaženje i maltretiranje, podnošenje fizičkih napada i dopuštanje da se s osobom postupa kao sa stvarima. Uvijek treba štiti ljudsko dostojanstvo.⁸⁰

S druge strane, strpljenje je znak velike jakosti i oznaka je milosrdne ljubavi. Ona će spriječiti preuveličavanja nedostataka i omogućiti mir u njihovu podnošenju. Dat će sposobnost čekanja pogodnog trenutka da se uputi opomena kako bi riječi donijele ploda i pomogle na putu obraćenja.⁸¹

Manjak strpljivosti se očituje u agresivnom vladanju kada se događaji ne odvijaju po planu. Očekivanje da sve bude kako mi želimo je nerealno. Srditost je opreka strpljivosti. Nestrpljive osobe su asocijalne i s njima je suživot tegoban. Onaj tko ne uspijeva kontrolirati svoje impulse u svojoj obitelji stvara bojišnicu ili minsko polje. Važna je vještina samosvladavanja. Zato nam Bog savjetuje da od nas daleko bude svaka gorčina, gnjev, hula i vika, svaka opakost i osvetoljubivost (Ef 4,31). Strpljivost kao podnošenje nekog nesavršenog proizlazi iz shvaćanja sebe kao nesavršenog kojeg također netko drugi podnosi. Svi smo dobili pravo na život i nitko ne smije to pravo dokidati bilo kojom vrstom isključivosti i tlačenja. Nema opravdanja netrpeljivosti prema drugome. Ljubav je prepoznatljiva u dobrohotnom i suosjećajnom stavu prema drugome što vodi k prihvaćanju i poštovanju osobe onakve kakva jest. Pavao Brajša naglašava da nije dovoljno voljeti sebe i bračnog partnera pojedinačno, već i bračnu zajednicu kao takvu da bi postojala želja za održivosti bračne zajednice vidljiva u podizanju bračnih konflikata na višu razinu na kojoj je moguće doći do kvalitetnih i obostrano zadovoljavajućih usuglašavanja.⁸² Ponovno se tumači stav podnošenja u ljubavi, ali ovaj put kao herojsku postojanost u neprijateljskom okruženju. Biti postojan u predanosti i ne odustati ni onda kad je najteže graniči s herojskom izdržljivošću. To je stalna spremnost pozitivnim stavom suprotstavljati se svakom problemu. Samo snažna osoba može prekinuti lanac zla.

Bračni odnosi dolaze u krize gdje ostajanje u braku traži izvanredne sposobnosti trpljenja. Ponekad je ugroženo dostojanstvo osobe koja podnosi patnju i teško je vidjeti smisao trpljenja. Može se pojaviti samo zamjeranje podnošenja, ponižavanja i zlostavljanja. Onaj tko je dužan voljeti postaje mrzitelj i neprijatelj, a često i progonitelj. U takvim okolnostima nemoguće je ostati u braku bez nadnaravne pomoći. Bog se prigiba molitelju i

⁷⁹ Usp. F.F. CARVAJAL, *Razgovarati s Bogom, Meditacije za svaki dan u godini, svezak IV.*, vrijeme kroz godinu (I): Tjedni I.-VI., Split, 2010., 189.

⁸⁰ Usp. AL, 92.

⁸¹ Usp. F.F. CARVAJAL, *Razgovarati s Bogom, Meditacije za svaki dan u godini*, 189.

⁸² Usp. P. BRAJŠA, *Brak i obitelj iz drugog kuta*, Zagreb, 2009., 257.

daruje svoje milosti da nastavi živjeti obiteljski put mučenički i herojski za svoju vjeru i za očuvanje doma. U takvim okolnostima ugroženo je duhovno i fizičko zdravlje svih.

3.2. Ljubav je dobrostiva

Pod pojmom dobrostivosti Pavao misli na dobru osobu koja svoju dobrotu pokazuje dobrim djelima. Ovaj pojam usko je povezan s pojmom strpljivosti. Ljubav nije tek pasivno podnošenje drugoga, već služenje na dobrobit i pomoć drugome. Jasno je vidljivo da je ljubav daleko više od osjećaja. Ona je zauzeto djelotvorna, u smislu koji ima na hebrejskom jeziku, a to je „činiti dobro“. Prema tome, ljubav je vidljiva u djelima. Davanje i služenje koje ne traži ništa zauzvrat je pravi izričaj ljubavi. No ono ne smije biti gubljenje sebe u drugome.⁸³ Takvu ljubav lako je vidjeti u roditeljskom služenju djeci, kao i u zdravom supružničkom odnosu. Ljubav koja se ne umara i ne troši, već se umnaža po davanju i služenju ljubljene. Radost i zadovoljstvo pronalazi se u nesebičnom sebedarju koje se reflektira u radosti drugoga.⁸⁴

Često postoji nerazmjer davanja i primanja ljubavi među bliskim osobama. Takav nerazborit odnos dobrostive ljubavi karakterizira činjenica da jedna osoba uživa blagodat služenja dok se druga osoba razdaje do mjere da izgubi sebe na način da se žrtvuje do granica krajnje izdržljivosti za dobrobiti drugih, pritom upadajući u samozaborav. To je pojava karakteristična za osobe neizgrađene duhovne i psihičke stabilnosti te manjka samopouzdanja. Osoba na takav način traži potvrdu svoje vrijednosti koju zapravo ne nalazi. Vrlo često se taj neujednačeni odnos razvija u bračnu krizu. Javlja se nezadovoljstvo onoga tko nesvjesno razmazi ljubljenu osobu.

3.3. Ljubav ne zavidi i ne oholi se

Čini se da je o ljubavi lakše govoriti na način što ona nije. Ljubav je vrhunska krepost jer nadilazi sve druge kreposti, ili još bolje rečeno, obuhvaća sve kreposti kao njihova kruna. Ljubav nema ništa zajedničkog s grijehom. Zavist je emocionalna bol osobe zbog dobra kojeg uživa njezin bližnji, a ne ona sama. Takva bol se vrlo jednostavno može pretvoriti u netrpeljivost i mržnju. Zavist je po sebi realna opreka ljubavi i ona vodi u zatvaranje u sebe sama.⁸⁵ Prava ljubav cijeni uspjehe drugih i ne doživljava ih kao prijetnju. Prihvaća

⁸³ Usp. K. GIBRAN, *Prorok*, Zagreb, 2016., 25.

⁸⁴ Usp. AL, 93.

⁸⁵ Usp. AL, 95.

različitosti osoba i različite životne puteve. Nastoji pronaći svoj put do sreće i druge pušta da i oni pronađu svoj put. I Kahil Gibran kada govori o braku naglašava zajedništvo ali pod uvjetom uvažavanja slobode za svakoga ponaosob.⁸⁶ Ljubiti znači ispuniti posljednje dvije zapovjedi Dekaloga: „Ne poželi kuće bližnjega svoga i ne poželi žene bližnjega svoga, ni sluškinje njegove, ni vola njegova, niti išta što je bližnjega tvoga!“ (Izl 20,17).

Voljeti znači gledati drugoga Božjim pogledom, priznati mu njegovo pravo na sreću, pa čak biti graditelj njegove sreće osjećajem ponosa i odavanjem priznanja njegovim uspjesima.⁸⁷

S druge strane ljubavi je strana hvalisavosti koja želi impresionirati druge. Osoba koja želi druge nadvisiti ne može voljeti, jer nije spremna služiti, već želi da bude služena. Ljubav nije arogantna i agresivna. Onaj tko ljubi ne govori puno o sebi jer ne želi biti u središtu pozornosti već je okrenut prema drugima. Oholicama je karakteristična nerealna procjena sebe, naime, misle da su važniji nego što stvarno jesu. Moguće je upasti i u duhovnu oholost. Očita je u slučaju kad neki član obitelji misli da je bolji vjernik od drugih. Stav poniznosti opreka je oholosti i istinski pokazatelj ljubavi. Poniznost je nužna za njegovanje dobrih odnosa u obitelji, dok oholost narušava obiteljske odnose. Isus je naglasio da se njegovi učenici trebaju razlikovati od ostalih po tome što neće vladati jedni nad drugima (Mt 20,26). Onaj tko želi biti najveći pozvan je služiti drugima (Mt 20,27). Božanska je to preporuka svakome tko želi rasti u ljubavi pred Bogom i ljudima.⁸⁸

3.4. Ljubav je ljubazna

Ljubaznost isključuje grubost u postupanju, uvrede i nepristojnosti. Koliko je samo psovki, pogrđnih naziva, cinizma i ironije u obiteljskoj komunikaciji! Sve je to opreka ljubavi. Postupci, riječi, geste i kretnje osobe koja ljubi su ugodni, obasjani osmjehom, vedrinom i toplinom. Ljubav zazire od toga da drugome nanosi bol. Naprotiv, uživa u uljudnosti, osjetljiva je za potrebe drugoga, suosjećajna je i pažljiva. Ljubeća osoba uči se slušati drugoga, nenametljivo ulazi u komunikaciju. Što je ljubav prisnija to više zahtijeva strpljivo čekanje da drugi otvori vrata srca. Kršćanin je dužan biti prijazan s onima koji ga okružuju. Ljubaznost nije moguće ostvariti u pesimističkom raspoloženju u kojem se ističu tuđe mane i propusti, možda baš radi prikrivanja vlastitih kompleksa. Ljubaznost je konkretizacija odnosa

⁸⁶ Usp. K. GIBRAN, *Prorok*, 25.

⁸⁷ F.F. CARVAJAL, *Razgovarati s Bogom, Meditacije za svaki dan u godini*, 75. - 76.

⁸⁸ Usp. AL, 100.

punog poštovanja te stvara nove mreže odnosa. Ostvaruje povezanost među ljudima, izgrađuje odnose i ublažava sukobe. Ona je aktivna ljubav koja tješi, podiže i pomiruje.⁸⁹ Nauk Tome Akvinskog pretpostavlja prirodni sklad između emotivnih strasti i kreposti kakve su ljubav, mržnja, želja i radost, te bol sa žalošću, nadanju i očajavanju, strah i odvažnosti jer je čovjek slika Božja⁹⁰ što omogućuje ostvarenu ljubaznost. Suprotno, neljubazne osobe su antisocijalne na način da druge promatraju kao sredstvo za ostvarenje svojih ciljeva. Koriste riječi i geste koje rastužuju, rasrđuju i preziru bližnjeg. Tu nema prostora za prijaznost i nježno ophođenje. Primjer Kristov treba slijediti i u korištenju poticajnih i ohrabrujućih riječi u obitelji.⁹¹

3.5. Ljubav ne traži svoje

Ovdje govorimo o koristoljublju kojeg istinska ljubav ne poznaje. Pravo je darivanje bez namjere da se dobije nešto zauzvat. Konkretno, misli se na velikodušno davanje sebe samog i onoga što posjedujemo u obiteljskoj zajednici, naspram interesa koji se može skrivati. Najčešći motiv za koristoljublje je povoljno ekonomsko blagostanje koje obećava lagodan život, U prvom planu su ugodnost posluživanja i materijalna osiguranost, što mogu biti izvori prikrivenog koristoljublja.

Ljubav prema sebi je izvor ljubavi prema drugima u psihološkom vidu i nije a priori negativna. Biblija nam u knjizi Sirahovoj donosi tvrdnju: „Tko je tvrd prema sebi, komu će biti dobar?...Nema okrutnijeg od onog koji muči samog sebe“ (Sir 14,5-6). No uzvišenija je ljubav ona koja je okrenuta prema drugome prije nego li prema sebi. Majčina ljubav je najčišća i najsnažnija ljubav među svim vrstama ljubavi. Njezino svojstvo je da ljubi više no što prima zauzvat. Često su djeca nezahvalna i bahata jer ne prepoznaju žrtvu ljubavi utkanu u njihovo postojanje. Analogija se vidi u odnosu čovjeka i Boga koji je premalo svjestan zahvalnosti koju treba iskazati svome Stvoritelju.⁹²

Važno je istaknuti zapažanje pape Franje: „Istinska nas ljubav može povesti onkraj zahtjeva pravednosti i besplatno izobilovati, ne nadajući se ničemu, sve do najveće ljubavi, a to je dati život za druge.“ (Iv 15,13). To je velikodušnost Kristova križa, primjera spasenja i poticaja za nasljedovanje. Besplatno smo primili i pozvani smo besplatno dati.⁹³

⁸⁹ Usp. AL, 99.

⁹⁰ Usp. S. PINCKAERS, *Pavlov i Tomin nauk o duhovnom životu*, Zagreb, 2000., 162.-163.

⁹¹ Usp. AL, 100.

⁹² Usp. AL, 102.

⁹³ Usp. AL, 103.

3.6. Ljubav nije razdražljiva

Sveti Pavao pod razdražljivošću misli na ogorčenost u srcu izazvanu nekom uvredom. Želi objasniti što nije oznaka ljubavi. Ljudski je rasrditi se na nepravdu i osjećati ogorčenje ali ono što nije ljubav je njegovanje ogorčenja u svom srcu kroz dugo razdoblje. Ono je usko povezano s neopraštanjem. Postoje brojne životne situacije povezane s teškim grijesima i povredama ljubavi koje izazivaju ogorčenje. Ono je izvor nutarnje agresivnosti i neprijateljstva među bračnim drugovima što dovodi do otuđenja, ignoriranja i depresije. Ogorčenje stvara obrambene reakcije povlačenja i bijega od obiteljskog zajedništva. Rješenja se traže u sporednim aktivnostima, hobiju, prekomjernom radu i vanbračnim izletima s drugim osobama. Sve to dovodi do ozbiljnog zanemarivanja obiteljskog života i zajedništva što ostavlja dugoročne posljedice na duhovno, psihičko i fizičko zdravlje svih članova obitelji. Iz toga izviru brojni problemi najočitiiji u komunikaciji među članovima obitelji koja postaje hladna, službena i rijetka. Pavao Brajša govori o bračnom mobingu kao specifičnom obliku ponašanja kojim bračni partneri sustavno na razini komunikacije i emocija zlostavljaju i ponižavaju jedan drugoga s ciljem ugrožavanja časti, ugleda i dostojanstva. Žrtvu karakterizira šutnja i trpljenje, brojna različita fizička i psihička uznemiravanja, traumatska iskustva i životna ugroženost.⁹⁴

Preporuka Biblije je jasna: „Srdite se, ali ne grijешite! Sunce neka ne zađe nad vašom srdžbom.“ (Ef 4,26). Uvijek je najbolji način pomiriti se prije nego li dopustimo razvijanje loših misli i emocija. Na žalost, to nije uvijek moguće učiniti. Zato naša prva reakcija na boli i uvrede koje podnosimo od drugih trebaju biti molitva za oslobođenje i ozdravljenje, blagoslov u srcu te molitva za obraćenje. Važno je strpljivo iščekivati promjene. Potrebno je boriti se protiv zla na ovaj način, a ne činiti novo zlo. Čovjek lako postaje zlopamtilo ako dopusti da mu se neki loši događaji i emocije usjeku u srce. Potrebno je Božjom milošću liječiti rane po molitvi da bi se oslobodili traumatskih iskustava koja pohranjuju gorčinu i onesposobljuju čovjeka za ljubav. To je razlog za hitnu molitvenu angažiranost u našim obiteljima.

3.7. Ljubav oprašta

Doživljavajući brojna negativna iskustva, čovjek se povlači u sebe i prebire po sjećanju, a time si nanosi još veću bol. Dolazi u poziciju da drugoga osuđuje, ocrnjuje, ogovara i

⁹⁴ Usp. P. BRAJŠA, *Brak i obitelj iz drugog kuta*, 195. - 196.

kleveće. Odnos se temeljito narušava i truje.⁹⁵ Potrebna je milost oprostjenja, otpuštanja iz sjećanja negativnosti kako bi se djetinjim pouzdanjem opet vratili u bračni odnos. To najveći izazov i najteža lekcija ljubavi. Dolazimo do Isusova naloga da, kao njegovi učenici, ljubimo svoje neprijatelje onako kako nas je on učio svojim primjerom (Lk 23,34). Potrebno je popeti se na križ u duhovnom smislu želimo li slijediti put opraštanja. Nekada nismo sposobni pokornički iznijeti sve posljedice uvreda. Opraštanje velikih uvreda je božanska kategorija ljubavi i njen najveći izraz kojoj kojemu se ne osjećamo uvijek dorasli pa nam Crkva pomaže činom oprostjenja od vremenitih kazni.⁹⁶ Krist po sakramentu ženidbe dolazi ususret kršćanskim supruzima i ostaje s njima dati im snage da se nakon padova ponovno dižu i da si uzajamno opraštaju noseći terete jedno drugome. *Oče oprost im jer ne znaju što čine!* (Lk 23, 34).⁹⁷ Upravo u tom božanskom činu nebrojenih opraštanja u sakramentu sv. ispovjedi i pokore, postajemo osposobljeni za oprost. Iako, do toga nije lako doći stoga što je realno očekivati ponavljanje povređujućeg ponašanja. Povrijeđenog opetovano opraštanje dovodi u ponižavajuću situaciju na koju je jako teško pristati. Onaj koji povređuje često ne cijeni opraštanje jer očekuje da će se svaki put olako prijeći preko uvreda koje nanosi.

U prvom aspektu opraštanje je milosrđe na djelu ili aktivna ljubav. Ponekad je potrebna herojska spremnost na podnošenje nesavršenosti i zloće drugog. Ipak, tu se ne radi tek o pasivnom trpljenju, već omogućavanju promjene odnosa na bolje dobrotornim stavom. Svako opraštanje prilika je za obraćenje i zato nemjerljivi dar ljubavi.⁹⁸

U drugom aspektu opraštanje je moguće tek ako je osoba u stanju oprostiti sebi svoje greške i nesavršenosti. Potrebno je oslobađajuće iskustvo od mnogobrojnih kritika koje su ugrozile samopouzdanje. Moramo naučiti moliti s vlastitom poviješću da bismo prihvatili sebe i naučili živjeti sa svojim ograničenjima. Potrebno je sebi opraštati da bi se moglo opraštati drugima.⁹⁹

U trećem aspektu opraštanje proizlazi iz iskustva Božjeg praštanja. Božja velikodušnost praštanja nas obvezuje da i mi dajemo drugima milosrđe koje primamo. Ako sami spoznamo i iskusimo Božju bezuvjetnu ljubav bivamo osposobljeni za bezgraničnu ljubav prema bližnjima, te tako postajemo kadri opraštati velike nepravde koje nam nanose.¹⁰⁰ Najteže je opraštati manjak ljubavi i odbacivanje. Zato onima koji ne mogu ući u proces razumijevanja i

⁹⁵ Usp. AL, 105.

⁹⁶ Usp. I. RAGUŽ, *Milosrđe*, Đakovo, 2016., 45.

⁹⁷ Usp. KKC, 1642.

⁹⁸ Usp. AL, 106.

⁹⁹ Usp. AL, 107.

¹⁰⁰ Usp. AL, 108.

aktivacije opraštanja bračni život postaje prostor stalnih netrpeljivosti i uzajamnog kažnjavanja.

3.8. Ljubav se raduje istini

Ovdje imamo dvije ljudske osobine u njihovoj opreci: zloradost i istinoljubivost. U braku bi trebala postojati radost zbog dobra bračnog druga onda kad se uvažavaju i cijene njegove sposobnosti, kad postiže uspjeh i čini dobra djela. To je nemoguće onome tko se mora uspoređivati i natjecati s bračnim drugom sve do zloradosti nad njegovim neuspjesima.¹⁰¹ Takvo ponašanje svojstveno je egocentricima koji sebe osuđuju na život s malo radosti. Tamo gdje ljubav traje slavi se uspjeh svakog člana u zajedništvu obitelji. Isus nas uči da je blaženije davati nego primati. Davati podršku osmijehom i pohvalom važnije je od materijalnog dara.¹⁰² Iskrenost je preduvjet slobode i neugroženosti bračnih partnera koja je produkt čiste savjesti i moralna života. Kod uznemirene savjesti dolazi do izbjegavanja komunikacije i osjećaja ugroženosti, što je posljedica neprihvatanja bračnog partnera.¹⁰³

3.9. Ljubav sve pokriva, sve vjeruje, svemu se nada, sve podnosi

Ljubav ima neopisivu snagu izdržljivosti i podnošenja. Teži k vječnosti i neuništivosti. Kršćanska ljubav se iskazuje u krepostima ljudskog suživota, odgojnim postupcima i uljudnostima koje na taj način prenosi na nadnaravni plan. Takva ljubav nije ista kao želja da se pomaže u prijateljskom ozračju, već nas u svojoj milosnoj nadnaravnoj dimenziji blisko pridružuje bližnjemu, pri čemu se ostvaruju riječi Kristove:¹⁰⁴ „Zaista, kažem vam, što god učinite jednom od ove moje najmanje braće, meni učiniste!“ (Mt 25,40). Ljubav ima snagu othrvati se svemu što je ugrožava. Pojam „sve pokriva“ poentira na situacije u kojima se događaju negativna iskustva. Ljubav čini da se osoba može suzdržati od osude i ogovora pred drugima, prikrivajući loše strane svog partnera. Ona može prešutjeti pogreške partnera i obuzdati se od upućivanja nemilosrdne i oštre kritike ili osude. Božja riječ traži da se ponašamo obzirno prema dobrom glasu drugoga. „Ne sudite i nećete biti suđeni.“ (Lk 6,37).

¹⁰¹ Usp. AL, 109.

¹⁰² Usp. AL, 110.

¹⁰³ Usp. P. BRAJŠA, *Brak i ljubav iz drugog kuta*, 202.

¹⁰⁴ Usp. F.F. CARVAJAL, *Razgovarati s Bogom, Meditacije za svaki dan u godini*, 186. - 187.

Predstavljanje drugoga u lošem svjetlu jedan je od načina mržnje i zavisti. Tko ljubi pazi na dobar glas drugoga, a u svojoj tankoćutnosti, čuva čak i dobar glas neprijatelja. Neke neugodnosti u međusobnom odnosu ne čine cjelinu tog odnosa. Postoje i dobre strane koje ne treba zamagliti zbog uvreda koje su pretrpljene. Nerealno je očekivati savršenu ljubav da bismo osobu cijenili, jer ona nije božansko biće i ne može udovoljiti svim potrebama. Nužno je da ljubav koegzistira s nesavršenošću i da je sposobna prešutjeti ograničenja druge osobe.¹⁰⁵ Ovaj pojam treba promatrati u smislu povjerenja, a ne teološkog shvaćanja vjere. Stav povjerenja omogućuje slobodu od sumnji da drugi laže ili vara. Takav odnos omogućuje život bez kontrole i uhođenja. Daruje slobodu oboma partnerima da se osjećaju neovisnima i otvorenima prema svijetu i da stječu nova iskustva. U tom ambijentu međusobni odnos se može obogaćivati novim spoznajama koje se trebaju podijeliti u svakom susretu supružnika. Povjerenje omogućuje iskrenost jer bračni partner zna da neće biti osuđen, odbačen i osramoćen ako otkrije svoje slabosti. Obitelj u kojoj povjerenje opstaje unatoč svim razočaranjima omogućuje svim njenim članovima da budu ono što jesu i da odbacuju prijevaru, zablude i laži. Nasuprot tome, onaj tko zna da je njegov bračni partner uvijek sumnjičav, da ga nemilosrdno osuđuje i javno ocrnjuje sklon je skrivati svoje tajne i prikazivati se za ono što zapravo nije.¹⁰⁶ Pribjegava glumatanju čime se dodatno produbljuje nepovjerenje u bračnom odnosu. Povjerenje je temelj zdravog međuljudskog odnosa. Nasuprot, narušeno povjerenje ugrožava bračni odnos katkada do neodrživosti zajedništva. Iskrenost je neizmjenivo važan čimbenik stabilnosti braka. Omogućava održavanje kvalitetnih bračnih odnosa jer povećava slobodu, usklađenost riječi i djela, autentičnost i osjećaj ugone u braku. Ona je najistančaniji izraz bračne ljubavi.¹⁰⁷ S druge strane, zbog nesigurnosti i straha od odbacivanja uslijed pogrešaka vrlo često se prešućuju neugodnosti. Dugotrajno se na taj način čini ogromna šteta bračnom odnosu jer nestaje osjećaj bliskosti, a pojavljuje se izbjegavanje.¹⁰⁸

Postojanje nade u boljitak omogućuje nadvladavanje tjeskobe i oćavanja. U napetim međuljudskim odnosima u braku nada je usmjerena na očekivanje promjene lošeg ponašanja ka boljem, odnosno obraćenja. Nada se usmjerava iščekivanju dozrijevanja osobe koja ugrožavaju dobrobit svoje obitelji. Ona je tijesno povezana s vjerom u Boga koji može činiti da se iz počinjenih zala izvuče nešto dobro i da na gorkim posljedicama dozrije odluka o

¹⁰⁵ Usp. *AL*, 112.

¹⁰⁶ Usp. *AL*, 115.

¹⁰⁷ Usp. A. i A. FRISO, *Tajne života udvoje*, Pazin, 2015., 48.

¹⁰⁸ Usp. P. BRAJŠA, *Brak i ljubav iz drugog kuta*, 203.

promjeni. Nada ipak ne može uvjetovati da će se sve promijeniti u ovom životu. Ljubav koja podnosi i trpi u nadi i vjeri mora biti strpljiva.¹⁰⁹

U svojoj punini nada se odnosi na vječni život, odnosno sigurnost postojanja i nakon smrti gdje se očekuje preobrazba još neostvarenih slabosti. Ta činjenica omogućuje gledati svakoga iz perspektive vječnosti, kao dijete Božje čijem dolasku u Kraljevstvo nebesko se Bog raduje.¹¹⁰

Kršćanski ideal ljubavi je vječna ljubav, ona koja nikada ne prestaje. Sposobna je izdržati sve grijehe i protivštine da opstane. To podrazumijeva postojano odolijevanje zlu u neprijateljskom okruženju i to je bezuvjetna ljubav (Ef 5,33). Pri odolijevanju ne misli se tek na toleriranje nekog zla, već zauzetu borbu da se svlada negativnost. Pri tome se misli da se neprijateljski stav porazi dobrotom. Ljubav ne dopušta da bude savladana mržnjom, prezirom i osvetoljubivošću.¹¹¹ U svakodnevici se pokazuje da je taj ideal teško ostvariv. Češća je pojava da se ljudsko srce preokrene i da se velika ljubav prelomi u veliku mržnju onoga koji se smatra gubitnikom u ranjenom bračnom odnosu. Ali kako se dobro vraća dobrim, tako i mržnja rezultira većom mržnjom. Spiralu zla može prekinuti jedino iskrena ljubav protkana žrtvom. Taj herojski čin može izvršiti samo onaj tko je u milosti Božjoj iz koje crpi dovoljno vjere, samoprijedora i strpljivosti. Za opstanak ugrožene ljubavi potrebno je mučeništvo okrijepljeno Kristovim uzorom križa uliveno kao izvanredni dar milosti. Crkva definira kako se ništa istinski zaslužno za vječno spasenje ne može učiniti bez posebne Božje pomoći ili milosti.¹¹² U mnogim obiteljima tinja ljubav održavana strpljivom patnjom. Zapravo, patnja je moguća samo onome tko ljubi. Ponekad je moguće jedino molitvom i postom po snazi Duha Svetoga njegovati izdržljivost u ljubav unatoč svim poniženjima. U pojedinim situacijama ugroženost članova obitelji od onog koji se predao zlu bude tako velika da je neophodno napustiti obiteljski dom. Papa Franjo svjedoči o slučajevima gdje su pojedinci zbog fizičkog nasilja bili prisiljeni rastati se od svojih bračnih drugova, ali unatoč tome, onkraj emocija, spremni su potajice pomagati ih preko drugih u trenucima patnje, bolesti i nesreće.¹¹³ Plemenitost srca ne mora biti uništena mnogobrojnim povredama.

Pavao Brajša navodi misao Tome Kempenca o bračnoj ljubavi: „Nema ljubavi bez bola. Tko nije spreman sve izdržati nije dostojan prave ljubavi.“¹¹⁴ Ovaj citat je jedini katolički stav između stotinjak citiranih izreka iz svih krajeva svijeta i mnogih mislilaca povijesti filozofije

¹⁰⁹ Usp. AL, 116.

¹¹⁰ Usp. AL, 115.

¹¹¹ Usp. AL, 118.

¹¹² Usp. R. CESSARIO, *Kreposti*, Zagreb, 2007., 74.

¹¹³ Usp. AL, 119.

¹¹⁴ Usp. P. BRAJŠA, *Brak naš svagdašnji*, 271.

u knjizi našeg bračnog savjetnika Pavla Brajše. Mnogobrojni citati i izreke ponižavajuće tumače brak i ljubav jer su izrasli iz bolnih iskustava svakodnevice obilježene manjkom vjere i istinoljubivosti.

3.10. Vjera u ljubav

Vjerovati u Boga znači vjerovati u ljubav. Bog je u svom unutarnjem životu bitna ljubav zajednička trima božanskim osobama, a osobna ljubav je Duh Sveti. Bog u Duhu svetom postoji kao dar¹¹⁵, stoga je spoznatljiv po djelima ljubavi. Ljubav je prepoznatljiva po poslušnom vršenju Božjih zapovjedi što je u Ivanovu evanđelju višestruko podcrtano ponavljanjem: *Onaj koji poznaje i vrši Božje zapovjedi, ljubi Boga, ostaje s Bogom i Bog u njemu prebiva* (Iv 14,21; 15,10).

Danas kršćani laici trebaju provesti u djelo „civilizaciju ljubavi“ koja je sažetak čitavog etičko-kulturnog nasljedstva evanđelja, nastojeći dovesti u suodnos vrhovne zapovijedi ljubavi i društveni poredak.¹¹⁶ Važno je istaknuti problem odgoja ljubavi, jer ljubav nije nešto dovršeno i jednostavno dano bračnom paru, već je ona stalni zadatak. Njeno nastajanje ovisi o ulaganju svake osobe i njihovoj korjenitoj zauzetosti oko njegovanja ljubavi.¹¹⁷ Ljubav je neizbježna potreba svakoga. Nemoguće je živjeti život u smislu i radosti bez ljubavi, zato je ljubav zapovijed. Potreban je napor da se ljubav sačuva, baš onako kako to Isus savjetuje, poslušnim vršenjem Riječi. Na taj napor se najčešće zaboravlja. Ulaže se napor k postizanju manje bitnih životnih ciljeva, dok za ovaj prevažan cilj često ostaje premalo vremena i energije. Tada je lako naći se u dosadnom i mrtvom braku, bez emocija, bez sadržaja, bez radosti i bez smisla, a jednako tako i u destruktivnim odgojnim postupcima. Vitalan naglasak je na vjeri. Vjera u ljubav treba preživjeti i zla vremena.¹¹⁸ Treba otkriti snagu regeneracije ljubavi, snagu te božanske životvornosti Duha Svetog da podiže mrtve odnose i mrtve duše u novi život, udahnuje novi smisao i nove perspektive. Ljubav ima čudotvornu snagu da sve čini novo. Tajna kvalitetnih obiteljskih odnosa, često skrivena čovjeku, je u tome da ljubav bude sačuvana vjerom u njenu snagu obnavljanja. Do otkriće tajne moguće je doći očuvanim bliskim odnosom s Bogom. Zato je naglasak na duhovnosti obiteljskog života. Istinski vjernik je onaj tko ljubeći Boga ljubi i bližnjega koliko god to teško bilo. U ovom radu naglasak je na otkrivanju načina kako u konkretnom životu ostvariti to poslanje.

¹¹⁵ Usp. DH, 4780. i 4781.

¹¹⁶ Usp. DH, 4776.

¹¹⁷ Usp. K. WOJTYŁA, *Ljubav i odgovornost*, Split, 2015., 137.

¹¹⁸ Usp. A. TAMARUT, *Dom ljubavi i kršćanske radosti, Teologija i duhovnost braka i obitelji*, 37.

IV. BRAČNI I OBITELJSKI ODNOSI

Iako smo u prethodnom poglavlju dali mnogobrojna objašnjenja obiteljskih odnosa kroz tumačenje kreposti prema Hvalospjevu ljubavi sv. Pavla, ipak ćemo ovu problematiku detaljnije sagledati. Teološki gledano, bračni je život pozvan biti slika Presvetog Trojstva. Misli se tu prije svega na relacije koje su ostvaruju u obitelji. Zdrave relacije bi se trebale temeljiti na ljubavi i poštovanju. Cilj nam je ispravno razumjeti ova dva pojma.

4.1. Ljubav i poštovanje u braku

Suvremena znanost ljubav opsuje kao međusobno prihvaćanje drugoga bez zahtjeva za posjedovanjem. Ona omogućuje socijalizaciju i suradnju s drugim pri čemu svatko pritom ostvaruje svoju egzistenciju. Ljubav je biološka i duhovna potreba koja mora biti zadovoljena ako čovjek želi ostati čovječan.¹¹⁹ Ljubav i povjerenje su osnovne poveznice ljudi i tek pomoću njih pojedinac razvija svoju osobnu harmoniju. Brajša navodi promišljanja o ljubavi Ericha Frieda koji smatra da je ljubav stav prema životu gdje se razumu besmislene emocije i razmišljanja promiču u smislene jer omogućuju prihvaćanje stvarnosti onakve kakva ona jest u svojoj nesavršenosti, a ne kakvu je priželjkujemo.¹²⁰

Kršćanska ljubav se izražava grčkom imenicom *agape*, a njeno izvorno značenje je davanje prednosti, dobrostivost i poštovanje koje ne zahtijeva jednakost dviju strana jer je sva usmjerena na pomaganje i dijeljenje.¹²¹

Dr. Emerson Eggerichs temelji tumačenje ovih potreba za ljubavi i poštovanjem u svakodnevici u istoimenoj knjizi na temelju biblijskog citata sv. Pavla (Ef 5,33) s brojnim razjašnjenjima iz realnog života. Obje potrebe su prisutne kod oba spola, ali su drugačiji naglasci. Ljubav je primarna potreba žene, dok je poštovanje primarna potreba muškarca. Muškarac je orijentiran na vanjski svijet, na privređivanje i skrb o egzistenciji obitelji, stoga mu je važno mišljenje drugih ljudi o njemu samome i onome što čini. Očekuje pohvalu, priznanje i udivljenje od svoje supruge nad svojom zauzetošću oko onoga što obavlja na radnom mjestu i u kući. Muškarac je sklon smatrati da je njegova uloga u braku izvršena privređivanjem. Žena ipak od njega očekuje i odnos pun blizine, razumijevanja, suosjećanja i slušanja realiziranog u kvalitetno provedenom vremenu. Muškarac u domu traži miran kutak

¹¹⁹ Usp. P. BRAJŠA, Značenje bračne i roditeljske ljubavi za zdravi odgoj i razvoj djeteta, u: *VDSB* 131(2003.)1, 409.

¹²⁰ Usp. P. BRAJŠA, Značenje bračne i roditeljske ljubavi za zdravi odgoj i razvoj djeteta, 410.

¹²¹ Usp. S. PINCKAERS, *Pavlov i Tomin nauk o duhovnom životu*, 141.

za sebe i indirektno nastoji biti udaljen od komunikacije kojoj je preokupacija izražavanje emocija i davanje podrške. Njega takva komunikacija umara jer stječe dojam da nije dovoljno dobar ako se pojavljuju pritužbe ili negativne emocije s ženine strane. Zato on nastoji izbjegavati takve prigode kroz različite aktivnosti i hobije ili tek pasivni odmor pred medijskim ekranima. Žena takvim ponašanjem ostaje nezadovoljna jer bez komunikacije ne ostvaruje doživljaj da postoji za njega i da je voljena.¹²² Vještina kvalitetne komunikacije je vitalna za brak, jer se nekvalitetnom komunikacijom ostvaruje osjećaj praznine, manjak poštovanja i ljubavi. Ako je bliskost u razgovoru izostala, u ženi raste potreba da kritizira, a u muškarcu potreba da se udaljuje od nje. To je plodno tlo za razvoj različitih ovisnosti kao što su radoholizam, alkoholizam, prejedanje, pornografija i slično sa svrhom smanjenja frustracije. Žena svoju frustraciju očituje i ogovorom supruga jer ima potrebu podijeliti s nekim teret koji nosi. Time narušava ugled suprugu i ugrožava poštovanje prema njemu. Nedostatak ljubavi i poštovanja kao posljedica gubitka prisnosti u bračnom odnosu čini je sve manje sposobnom da se posveti djeci, poslu i kućnim dužnostima. Ona zbog nemogućnosti ostvarenja komunikacije može osjetiti bezvoljnost i beznađe što rezultira narušavanjem općeg zdravstvenog stanja. Nerijetko takve odnose uvjetuju sve rjeđi intimni susreti ili čak njihov izostanak, te se proces udaljavanja i emotivne hladnoće ubrzava. Od emotivne bliskosti brak se nasukava na sustanarsko egzistiranje gdje bračni partneri postaju stranci jedan drugome. Takvo podnošenje otuđenosti može se protegnuti na dugi vremenski period.¹²³ Nije rijetkost da se utjeha traži u avanturi s trećom osobom, a po nekim procjenama slučaj je to u svakom trećem braku, iako zbog tajnosti može očekivati i veći postotak.¹²⁴ Nakon dokaza o izvanbračnom odnosu, povjerenje se gubi pa je održivost braka u velikoj kušnji. Četiri neprijatelja braka su prema J. Gottmanu kritiziranje, omalovažavanje, grčevita obrana i povlačenje u sebe ili šutnja.¹²⁵ Kršćanski stav je bezuvjetna ljubav i bezuvjetno poštovanje bračnih drugova.¹²⁶ To je poziv na ljubav kada se čini da više nema nikakvog utemeljenja za nju, a jednako tako i poštovanje supruga, premda je izravno povrijeđeno dostojanstvo bračnog druga. Izazov je to koji se ima savladati kroz duhovni rast, molitveni život, blagoslivljanje i vlastitu poniznost koja prihvaća svoj dio odgovornosti za bračnu krizu. Za takvu poniznost potrebno je dopustiti istini da prodre u srce, te prihvatiti činjenicu da: „dobro ne prebiva u meni... Uistinu: htjeti mi ide, ali ne i činiti dobro.“(Rim 7,19). To znači da je potrebno uložiti

¹²² Usp. E. EGGERICHS, *Ljubav i poštovanje*, Zagreb 2004., 55.- 67.

¹²³ Usp. P. BRAJŠA, *Brak naš svagdašnji*, 274.

¹²⁴ Usp. S. VULETĆ, *Preljub: Ogrješnje o otajstvenu dimenziju braka*, 31.

¹²⁵ Usp. P. BRAJŠA, *Brak naš svagdašnji*, 202.

¹²⁶ Usp. E. EGGERICHS, *Ljubav i poštovanje*, 57.

golemi napor u samosvladavanju i dopuštanju iscjeljujućih i povezujućih djela Duha Svetoga.¹²⁷ Neizostavno je učiti se afirmativnoj komunikaciji, slušanju i uvažavanju pri čemu se negativne zamjerke iskazuju na način koji ne vrijeđa dostojanstvo osobe. Tu se očituje prilika za pastoralno djelovanje koje treba imati preventivni savjetodavni karakter, ukazujući na ljepotu i radost bračnog života u kršćanskoj vjeri.¹²⁸

4.2. Položaj supruge u braku

Žena je čuvarica ognjišta i nositeljica života u čijoj utrobi Bog oblikuje novog čovjeka. Majčinstvo je dar ženi kojeg je ona pozvana radosno prihvatiti premda ono traži brojna odricanja i žrtve. Novi život povjeren joj je na brigu i zadovoljstvo kroz koji ostvaruje svoj put svetosti.¹²⁹ Prema istraživanju iz 2011. godine, gotovo sve žene, točnije njih 97% priželjkuju sigurnu partnersku vezu kao preduvjet ostvarenja majčinstva, dok 78,8% daje prednost braku u odnosu na sve druge životne zajednice. Biblijski pogled na ženu i njenu izvrsnost nalazimo u Izrekama „Tko će naći ženu vrsnu? Vrijedi ona više nego biserje. Muževljevo srce se uzda u nju, i blagom neće oskudijevati. Ona mu čini dobro, a ne zlo, u sve dane života svojega.“ (Izr 31,10-12).

Dostojanstvo žene je u predanom izvršavanju poziva roditeljice, njegovateljice, hraniteljice, odgajateljice, tješiteljice i moliteljice. Žena nosi muževljevo srce i srce svoje djece u svojem, brine o suprugu i djeci, bavi se zadovoljavanjem njihovih potreba. Pozvana je biti suprugova saveznica i potpora dijeleći s njime dobro i zlo. Crkva ističe jednako dostojanstvo i odgovornost muža i žene. Tu jednakost oni ostvaruju u osobnom predanju jedan drugome i zajedničkom predanju djeci. Najočitiiji primjer tog dostojanstva vidljiv je u liku i ulozi Blažene Djevice Marije.¹³⁰

Od samog početka žena je Božji dar čovjeku, jer sam Bog čovjeku dovodi ženu. Žena je pozvana na obveznu i trajnu podložnost suprugu: “Žudnja će te mužu tjerati, a on će gospodariti nad tobom!” (Post 3,16). Donedavno je ona tu ulogu ostvarivala zanemarujući osobne interese i žrtvujući svoju individualnost u tradicionalnom bračnom odnosu. Očekivala se podređenost roditeljskoj ulozi i brizi o domaćinstvu. Naglašavala se uloga pomaganja, davanja i toleriranja neravnopravnosti. Brajša takav položaj partnera u braku naziva

¹²⁷ Usp. J. LOREN, P. SANDFORD, *Obnova kršćanske obitelji, Biblijski vodič za ljubav, brak i roditeljstvo u svijetu koji se mijenja*, Zagreb, 2009., 313.

¹²⁸ Usp. A. TAMARUT, *Dom ljubavi i kršćanske radosti, Teologija i duhovnost braka i obitelji*, 37.

¹²⁹ Usp. HBK, *Izazovi majčinstva, katehetski materijal za osnaživanje žena/majki u odgovornom ispunjavanju poslanja u obitelji, Crkvi i društvu*, Zagreb, 2016., 27.

¹³⁰ Usp. FC, 22.

formalnim održavanjem bračnog odnosa, bez blizine, iskrenosti i povjeravanja. Danas se pred ženu u obitelji stavljaju sasvim novi imperativi. Ona je pozvana sačuvati sebe u svojoj autonomiji i stavovima te biti i djelatnica i supruga i majka.¹³¹ Stajalište Crkve je da žena ima mjesto u javnom životu i radu izvan kuće, ali ne na način da ona bude na to prisiljena i da tim angažmanom narušava obiteljski sklad. Uloga i čast ženi ne bi trebala proizlaziti iz rada izvan kuće, nego od rada u obitelji. Pred društvom je izazov da stvori uvjete i omogući ženi rad u kući, kao i da se pravednije raspodjele prava i dužnosti između bračnih partnera.¹³² Žene su danas zaposlene zbog ekonomskih razloga. Teže im je razvijati karijeru nego muškarcima, i zato su često prisiljene birati između majčinstva i posla.¹³³

S obzirom na odnos prema mužu, u početku su ga sklone idolizirati tražeći od njega savršenu ljubav kakvu samo Bog može dati, što ih dovodi do razočaranja. Postaju nesigurne iz straha da se neće dopasti mužu i kao takve biti odbačene. Kako se prezrena ljubav promeće u mržnju, sklone su prestati poštovati ono što su nekad idolizirale.¹³⁴

U drugoj krajnosti, kršćanskom svjetonazoru se suprotstavlja način mišljenja koji ženu promatra kao stvar za upotrebu ili ostvarenje koristi i zadovoljstva. Takvim stavom stvaraju se veliki problemi u društvenim i obiteljskim odnosima, diskriminacije, zlorabe, tlačenja i vrijeđanja osobito ranjivih skupina žena bez skrbi i zaštite primarne obitelji i društva.¹³⁵

4.3. Položaj supruga u braku

Muškarac ima nezamjenjivu ulogu u obiteljskom životu. Njegova je uloga podupirati ženu i djecu, brinuti se za njihovu sigurnost i dobrobit.¹³⁶ Prava bračna ljubav zahtijeva duboko poštovanje muža prema dostojanstvu svoje žene. On je pozvan ljubiti svoju ženu do smrti, onako kako je Krist sebe predao za svoju Crkvu. Mužu je živjeti sa svojom ženom sasvim osobit oblik prijateljstva. Njegova uloga u obitelji je očitovati samo Božje očinstvo na zemlji. Dužnost mu je da osigura razvoj svim članovima obitelji, da velikodušno prihvaća novi začetni život i da zauzeto sudjeluje u odgojnim naporima sa svojom suprugom. Svojim radom otac je pozvan skrbiti za egzistencijalno dobro svih članova obitelji. Važno mu je svjedočiti kršćanski život držanjem moralnih kreposti te uvoditi djecu u život Crkve i osobni

¹³¹ Usp. P. BRAJŠA, *Brak i obitelj iz drugog kuta*, 110.

¹³² Usp. FC, 24.

¹³³ Usp. D. DE MICHELI VITTURI, *Obitelj škola ljubavi i života*, Split, 2017., 167.

¹³⁴ Usp. J. LOREN, P. SANDFORD, *Obnova kršćanske obitelji, Biblijski vodič za ljubav, brak i roditeljstvo u svijetu koji se mijenja*, Zagreb, 2009., 189.-193.

¹³⁵ Usp. FC, 25.

¹³⁶ Usp. RF, 28.

odnos s Kristom.¹³⁷ Iskustvo pokazuje da očeva odsutnost, bilo fizička, bilo duhovna, izaziva psihološke i ćudoredne poremećaje te znatne teškoće u obiteljskim odnosima.¹³⁸ Osnaživanje braka različitim intervencijama dovodi do pozitivnih utjecaja na sudjelovanje očeva u brizi za djecu. Suprug mora shvatiti svoju odgovornost za uspjeh braka i ustrajno se boriti za skladne bračne odnose kao trajni znak nebeskog kraljevstva. U katehezi pape Franje¹³⁹ ide se toliko daleko da se naše društvo naziva „društvo bez očeva“ no, najnoviji katehetski materijali HBK donose znanstveno istraživanje u dvadeset tri zemlje koje dokazuje podjednaku povezanost očeva i djece u svim zemljama te pobija uvriježeno mišljenje da se očinstvo ne smatra tako važnim dijelom identiteta muškarca naspram majčinstva u žena. Tome u prilog ide i rezultat istraživanja *Pew* istraživačkog centra u SAD-u koji komparira vrijeme provedeno s djecom danas i prije pedeset godina, prema kojem su današnji očevi trostruko više vremena posvećeni djeci kroz tjedan, u prosjeku s 2,5 sata na 7,3 sata tjedno dok je u Velikoj Britaniji ta vrijednost čak peterostruko veća.¹⁴⁰ Vrijednost i kvaliteta roditeljskog odnosa proporcionalna je s provedenim kvalitetnim vremenom u razgovoru i zajedničkim aktivnostima.

4.4. Bračna spolnost i odgoj za spolnost

O spolnom odgoju u školi za zdrav i siguran seksualni život donedavno se raspravljalo na svim javnim i privatnim razinama, pod utjecajem velikog straha od indoktrinacije krivim svjetonazorom, kakva je već viđena u Švedskoj u vidu posvemašnje seksualne liberalizacije.¹⁴¹ Zabrinuti vjernici svim silama su se oduprli uvođenju predavanja o spolnosti u okviru kurikuluma osnovnoškolske izobrazbe. I *Amoris laetitia* također naglašava potrebu za spolnim odgojem pod vidom traženja prave retorike u pravo vrijeme s namjerom očuvanja zdravog osjećaja stida kojoj je svrha obrana dostojanstva osobe da ne bi postala puki objekt upotrebe.¹⁴² U knjizi pape Ivana Pavla II, *Ljubav i odgovornost* ističe se potreba odgoja za bračnu spolnost pod vidom altruizma i sebedarja, analogno kršćanskoj kulturi uvažavanja drugoga povrh svojeg interesa. U spomenutom djelu ističe se inicijativa muškarca za intimnim susretom, pri čemu je ženi prirodna pasivna uloga. Prirodni tijek uzbuđenja i vrhunca nije jednak kod oboje, stoga je čest slučaj da žena ne doživi ispunjenje i zadovoljstvo, jer je

¹³⁷ Usp. *FC*, 25.

¹³⁸ Usp. HBK, *Izazovi očinstva*, katehetski materijal za osnaživanje muškaraca/očeva u odgovornom ispunjavanju poslanja u obitelji, Crkvi i društvu, Ured za život i obitelj, Zagreb, 2016., 35.

¹³⁹ Usp. PAPA FRANJO, Kateheza sa Opće audijencije, 28. siječnja 2015.

¹⁴⁰ Usp. HBK, *Izazovi očinstva*, 24.

¹⁴¹ Usp. C. MEVES, *Sudbina djece u našim rukama, Iskustva iz psihološke prakse*, Đakovo, 2000., 45.

¹⁴² Usp. *AL*, 282.

suprugu potrebno kraće vrijeme za snošaj, što ima svoje negativne posljedice na međusobni odnos u cjelini. Ukoliko muškarac nije altruističan i empatičan, već egoističan u samom bračnom činu, tada se stvara još jedan važan razlog za emotivno razilaženje i izbjegavanje.¹⁴³ Smatram vrijednim istaknuti kako je čest problem neuspješnih bračnih odnosa vezan uz seksualnost. Za dugotrajno uspješan brak i zdrave međusobne odnose iznimno je važno seksualno ispunjenje i ostvarenje zadovoljstva u bračnoj postelji. Činjenice iz bračnih savjetovališta govore da je u dugotrajnom bračnom odnosu to moguće ostvariti tek na početku braka, dok kasnije, a ponekad i vrlo rano, bračna postelja postaje sve manje zanimljiva. Bračni parovi gube interes za bračnu spolnost pod utjecajem straha od neplanirane i neželjene trudnoće, nepovjerenja u bračnu vjernost i time straha od veneričnih bolesti ili jednostavno gubitka osjećaja poželjnosti zbog tjelesnih promjena kao i promjena u osobnim odnosima opterećenih zamjeranjem i nepraštanjem. Brajša navodi učestalu izreku iz prakse: „Brak je najnezgodnije mjesto za spolni život“.¹⁴⁴ Ovo su tek neki razlozi zašto je tome tako. Ovo je važno područje bračnog života. Prema dr. sc. J. Colemanu spolnost u braku prva iščezava, a posljednja se vraća, zato jer ona izrasta iz povjerenja i predanja koje, kad se jednom naruše, teško ih je ponovno obnoviti. U nekvalitetnom braku s većim moralnim devijacijama češće su teškoće vezane uz spolnost.¹⁴⁵ Kvalitetna spolnost odraz je kvalitetnog braka prožetog istinskom kreposti ljubavi.

4.5. Roditeljska ljubav

Jedino djeca odrasla u iskrenoj, toploj, dubokoj i osobnoj ljubavi roditelja imaju realne preduvjete za razvoj moralno zdrave osobnosti. Jedino ljubljena djeca su radosna i sretna, bez obzira na izvanjske materijalne okolnosti u kojima odrastaju. Samo ljubav oslobađa u djeci etičke energije za spontano odabiranje i činjenje dobra.¹⁴⁶

Pavao Brajša promatra roditeljsku ljubav u praksi kao uvjetnu naspram bezuvjetne i egoističnu naspram altruističke. Ovu vrstu ljubavi najlakše je idealizirati, no koliko je ta ljubav istinski kvalitetna vidljivo je u načinu komunikacije djece i roditelja. U altruističkoj, bezuvjetnoj ljubavi događa se prihvaćanje djeteta onakvim kakvo ono jest, bez obzira kada dolazi i u kakvu se osobu razvije. Takvom ljubavlju djeca se vole radi njih samih, a to je

¹⁴³ Usp. K. WOJTYLA, *Ljubav i odgovornost*, Split, 2015. 282.-284.

¹⁴⁴ Usp. P. BRAJŠA, *Brak i obitelj iz drugog kuta*, 46.

¹⁴⁵ Usp. J. COLEMAN, *Bolji brak, razvod nije jedino rješenje*, 141.

¹⁴⁶ Usp. M. SRAKIĆ, *Život biraj!, Kršćanski brak i obitelj, svetost života i odgovorno roditeljstvo*, sabrana djela, IV., Đakovo, 2013., 423.

moguće samo u dobrim bračnim odnosima, gdje djeca nisu jedini izvor usrećivanja bračnih partnera. Kvalitetnu roditeljsku ljubav karakterizira reflektirajući razgovor. Sugovornici slušaju jedni druge, razmišljaju i izgovaraju što domisle. Jedino uz takvu ljubav djeca se mogu razviti u kvalitetne ljude.¹⁴⁷

U svojoj nesavršenosti ljudi često nisu u stanju voljeti, bilo da to ne znaju ili ne mogu. Tada je njihov odnos s djecom obilježen postavljanjem uvjeta djeci da bi bila voljena. Djeca moraju zaslužiti ljubav. Mnogo djece na svijet dolazi neželjeno, u smislu vremena kad se „dogode“, ili u smislu osobina koje se u njih razvijaju tijekom vremena. Često je uvjetna ljubav sebična te dovodi do odbacivanja djeteta, jer ono nije onakvo kakvo nama treba, što se događa u nesvjesnom psihodinamičnom procesu kod roditelja. Roditelji to pokazuju svojim ponašanjem iako to rijetko verbaliziraju. Djeca to osjećaju i stvaraju obrambene mehanizme, što ima ogromne posljedice na razvoj djeteta. Takva ljubav često je odlika nekvalitetnog braka.¹⁴⁸

4.5.1. UTJECAJ BRAČNE LJUBAVI NA RAZVOJ I ODGOJ DJETETA

Uzajamna roditeljska ljubav je od presudnog značenja za zdrav razvoj djece kao temelj sigurnosti. Na taj način pokazuju djeci Božje očinsko i majčinsko lice.¹⁴⁹ Da bi se ljudsko biće razvilo u krugu obitelji u zdravu odraslu osobu, prema Brajši, treba proživjeti četiri rođenja; biološko, cerebralno, personalno i socijalno rođenje.

Mozgu čovjeka je potrebna roditeljska ljubav i briga. Cerebralno se čovjek rađa oko prve godine života, zatim slijedi porod osobnosti, a to se događa oko šeste godine života. Za ovu formaciju također je ključna kvalitetna roditeljska ljubav. Rođenje identiteta ili socijalno rođenje je četvrto, a događa se završetkom adolescencije i s prvim zaposlenjem. Ono uključuje prihvaćanje sebe onakvim kakav jest. Taj prijelomni trenutak prijeko traži roditeljsku ljubav u smislu podrške i prihvaćanja, ali i ljubav šire okoline.¹⁵⁰

Ako je kvaliteta bračne ljubavi partnera nezadovoljavajuća, tada je i kvaliteta roditeljske ljubavi nezadovoljavajuća jer su one nerazdruživo povezane. Mnogi roditelji ostaju u nezadovoljavajućem braku samo radi djece. Često se svjesno žrtvuje svoj bračni odnos odnosu s djecom, a to je krivi pristup i zloupotreba djece, jer ona postaju sredstvo održavanja braka. Nerijetko je prisutno da se negativni naboj između roditelja prebacuje na dijete kao

¹⁴⁷ Usp. P. BRAJŠA, Značenje bračne i roditeljske ljubavi za zdravi odgoj i razvoj djeteta, 411.

¹⁴⁸ Usp. P. BRAJŠA, Značenje bračne i roditeljske ljubavi za zdravi odgoj i razvoj djeteta, 413.

¹⁴⁹ Usp. AL, 172.

¹⁵⁰ Usp. P. BRAJŠA, Značenje bračne i roditeljske ljubavi za zdravi odgoj i razvoj djeteta, 412.

slabiju stranu. Takav položaj djeci onemogućuje samostalni razvoj i odrastanje jer su ponekad žrtve fizičkog i psihičkog zlostavljanja.¹⁵¹ U Zagrebu je 2001. godine provedeno istraživanje o osjećaju zanemarivanja i zlostavljanja po sjećanju studenata do 14. godine života. Među njima, doživljaj zanemarivanja osjetilo je 17,5%, emocionalno nasilje 28%, tjelesno nasilje 25%, a spolno nasilje 19,8% djece.¹⁵² Mislim da su ovo vrlo zabrinjavajući pokazatelji nekvalitetnih međuljudskih odnosa u obiteljima i trebali bi biti snažni poticaj na zauzeto pastoralno djelovanje.

¹⁵¹ Usp. P. BRAJŠA, Značenje bračne i roditeljske ljubavi za zdravi odgoj i razvoj djeteta, 412.

¹⁵² M. ČUDINA-OBRADOVIĆ, J. OBRADOVIĆ, *Psihologija braka i obitelji*, Zagreb, 2006., 506.

V. PASTORAL BRAKA I OBITELJI U ĐAKOVAČKO – OSJEČKOJ NADBISKUPIJI

Pastoral braka i obitelji usmjeren je na savjetovanje, praćenje, ohrabrivanje, slušanje i korigiranje u različitim okolnostima. Radosti, nade i tjeskobe svake obitelji Crkva doživljava kao svoje vlastite.¹⁵³ U našoj nadbiskupiji na regionalnoj razini postoje dva obiteljska i bračna savjetovaništa, u Osijeku i u Slavanskom Brodu te savjetovanište za žrtve obiteljskog nasilja u Osijeku. Pored toga održavaju se seminari za obitelji, dekanatski i nadbiskupijski obiteljski susreti, te duhovne vježbe za žene i majke. Povrh svega, za redovni obiteljski pastoral najvažnija je župa i aktivnosti usmjerene u njoj na dobrobit obitelji. Nasušna je potreba savladati vještine učenjem, da bi se barem do neke mjere zadovoljile potrebe ljubavi i poštovanja u bračnom odnosu. Stalni poziv na obraćenje koji Isus upućuje da izbjegnemo propast je poziv na promjenu ponašanja. Da bi došlo do promjene treba znati kako je izvesti na konkretan način. Ta saznanja je potrebno otkrivati, dijeliti i poticati pastoralnim metodama obiteljskog savjetovanja i poučavanja. Tu je dragocjen doprinos obiteljskih škola i obiteljskih savjetovaništa koja su brojna i aktivna u krilu Crkve. Da bismo potaknuli volju vjernika koja će ostvariti ustrajnost u preobrazbi ponašanja nužno je omogućiti kontinuirano ohrabrivanje i podršku u okviru župnog obiteljskog pastora.

5.1. Razlozi za osnivanje župnih obiteljskih zajednica

Male zajednice katehetskog i općeg pastoralnog usmjerenja mogu izgrađivati župu kao Obitelj obitelji s naglašenom bliskošću, povjerenjem i zajedništvom među njenim članovima. Njima je osobitost određena autonomija unutar župnog zajedništva koja omogućuje da se vjernik oblikuje u duhovno zrelu osobu. Bračni i obiteljski život je sastavni dio socio-religijske strukture župe stoga je preporuka da se njemu dade osobiti naglasak.¹⁵⁴ Obiteljske župne zajednice trebaju biti prioritet u pastoralnoj skrbi no iskustvo pokazuje da je upravo takvih zajednica najmanje. Da bi senzibilizirali interese vjernika i onih koji će to tek postati, za katolički nauk o braku i obitelji, u današnjem sve više ateiziranom mentalitetu s permisivnim vladanjem prema odmaku od religioznih i moralnih načela, potrebno je djelovati širenjem znanja o sanaciji i ohrabrivanju mnogobrojnih posrnulih i neuspješnih bračnih i

¹⁵³ Usp. RF, 77.

¹⁵⁴ Usp. J. ŠIMUNOVIĆ, *Župna zajednica na početku trećeg tisućljeća, Pastoralno-teološka razmišljanja o mogućnostima ostvarivanja župnog pastora u Republici Hrvatskoj*, Zagreb, 2009., 328.

obiteljskih odnosa. Veliki problem pri tome je u nepovjerenju većeg dijela župljana prema pastoralnoj ponudi Crkve zbog straha od nemogućnosti i nesposobnosti ispunjenja njenih zahtjeva. Postoji uvjerenje o neprilagođenosti zahtjeva Crkve suvremenom stilu obiteljskog života, koji se uvelike razlikuje od tradicionalnog te je na njegovu ispravljanju poželjno uložiti puno evangelizacijskih napora.

Žarko Relota navodi pet razloga zašto je nužno osnivanje obiteljske zajednice u župi.¹⁵⁵ Naglašava da je ona najsigurniji put kontinuiranog življenja vjere i baza za njezin rast. Zbog promjena u društvu koje se duboko ukorjenjuju neophodno je uvažiti razloge za implementaciju ovog oblika pastoralnog rada. Jedan od poželjnih, koji se u nas nije dovoljno razvio je formiranje obiteljskih župnih zajednica.¹⁵⁶

5.1.1. CRKVENA PODRŠKA OBITELJI U ODGOJU

Odgojno-evangelizacijska uloga obitelji je danas oslabljena zbog krivih prioriteta, pri čemu je naglasak na zarađivanju i stjecanju, dok se vjerski odgoj prepušta institucijama. Djeca tako rijetko stječu primjer proživljene vjere. Papa Franjo apelira na roditelje da ne smiju moralni odgoj svoje djece prepustiti drugima, već da se etički i afektivni život djece oslanja na roditelje.¹⁵⁷ Crkva treba biti i jeste utočište obiteljima i podrška u odgojnim naporima i vjerskoj formaciji. Ona je dužna savjetovati, boriti se za prava obitelji i majčinski bdjeti nad njihovim sudbinama. Bračna i obiteljska molitvena duhovnost ima svoj vrhunac i izvorište u nedijeljenom euharistijskom slavlju na kojem su danas rijetko nazočni svi članovi obitelji.¹⁵⁸ Sloboda svakog člana obitelji uzrok je njihovim nejednakim prioritetima, ali obiteljski vjerski odgoj za sudjelovanje u crkvenom zajedništvu bi trebalo osvijestiti kao važan prioritet upravo kroz obiteljsku župnu zajednicu, kako je biskupi na XIV. Sinodi zovu, Obitelj obitelji.

5.1.2. ZAŠTITA NACIONALNOG IDENTITETA

Razdijeljenost nacionalnog bića Hrvatske se može osnažiti i povezati obiteljskim župnim skupinama. Oblik osiguranja državne sigurnosti nalazi se u obiteljskom očuvanju

¹⁵⁵ Usp. Ž. RELOTA, Obiteljska zajednica u župi, u: *VĐSN*, 130(2002.)1, 762.

¹⁵⁶ Usp. Ž. RELOTA, Obiteljska zajednica u župi, 763.

¹⁵⁷ Usp. *AL*, 263.

¹⁵⁸ Usp. *TI SI KRIST - ZA NAS I ZA SVE LJUDE. Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, 54.

nacionalnog identiteta spram globalizacijskih tendencija. U svakom narodu obitelj je čuvarica identiteta, kulture i jezika, a ta uloga aktualna je i danas.¹⁵⁹

5.1.3. DUHOVNA FORMACIJA RODITELJA

Temeljni prenositelji evanđeoske poruke i kršćanskog identiteta jesu vjerski osviješteni roditelji. Obiteljska župna zajednica bi trebala osnaživati i osvješćivati roditeljima njihovu nezamjenjivu ulogu svjedoka vjere življenjem evanđelja, jer djeca pamte ono što čuju, vide i dožive. Obiteljska uloga u evangelizacijskom djelovanju oslabljena je etatičkom pedagogijom staljinističkog i komunističkog utjecaja u donedavnoj povijesti hrvatskog naroda. Njena ostavština je monopolistički odgoj djece u institucijama, što više odijeljen od obiteljske jezgre, koja je iznjedrila tragediju suvremenog čovjeka očiglednu u jurnjavi za bogatstvom i užitkom kao izvorima sreće, umjesto u izgradnji skladnih obiteljskih odnosa. Mnogi su prihvatili da im drugi odgajaju djecu, pod izgovorom njihove stručnosti, kako bi izbjegli odgovornost za neuspjeli odgoj. Time su sreću koju donosi privrženost u međuobiteljskim odnosima žrtvovali idolima novca, statusa i užitka kao surogatima životnog zadovoljstva.¹⁶⁰

5.1.4. JAVNI I DRUŠTVENI UTJECAJ

Zauzetost u društvenom angažmanu kroz javno zastupanje katoličkih vrednota i uvjerenja osnažuje župna obiteljska zajednica kao prva stepenica javno društvenog povezivanja. Katoličke obitelji trebaju biti protagonisti društveno-političkih zbivanja pri formiranju zakona u skladu s vrednotama kršćanskog morala i tako utjecati na preoblikovanje javnog mijenja.¹⁶¹

5.1.5. EVANĐEOSKI NAVJEŠTAJ OBITELJI

Danas je navještaj evanđelja braka i obitelji po naumu Boga Stvoritelja primarni zadatak i urgentna potreba župnih obiteljskih zajednica. Papa Pavao VI. inzistira na činjenici da su brak i obitelj nepromjenjive vrednote i u svojoj biti ne mogu zavisiti od promjenjivih

¹⁵⁹ Usp. TI SI KRIST - ZA NAS I ZA SVE LJUDE. *Izjave i odluke Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske*, 55.

¹⁶⁰ Usp. Ž. RELOTA, *Obiteljska zajednica u župi*, 763.-764.

¹⁶¹ Usp. Ž. RELOTA, *Obiteljska zajednica u župi*, 764.

okolnosti te kao takve trebaju biti trajno promovirane.¹⁶² Smatramo da poticaj za takvu vrstu udruživanja vjernika, koja bi po svojoj strukturi trebala obuhvaćati više generacija, mogu dati Obiteljske ljetne škole koje ćemo razmatrati u sljedećem poglavlju ovog rada. donedavnoj povijesti hrvatskog naroda jezgre

5.2. Župa kao Obitelj obitelji

U dokumentu *Amoris laetitia* navodi se pojam župe kao glavnog aktera okupljanja obitelji, usklađivanja doprinosa malih crkvenih zajednica, pokreta i udruga.¹⁶³ Euharistijski stol u župnoj crkvi okuplja sve vjerničke obitelji, stoga je opravdan epitet župe kao Obitelj obitelji. Župa ima svoju važnu ulogu kao mjesta susretanja i odgajanja vjernika u kreposnom životu najviše po nedjeljnoj homiliji i duhovnim razgovorima. Odgoj kreposti uglavnom se odvija u krugu obitelji, u ozračju ljubavi i prijateljstva. Taj duh zajedništva i prisnosti daruje se vjernicima u različitim pastoralnim ponudama ukoliko postoji karizmatična osoba kao vođa skupine koja darovima Duha Svetoga služi zajednici. To je često sam župnik, ali poželjno je da se angažiraju kao suradnici, moderatori, voditelji susreta, obrazovani, stručni i produhovljeni laici, osobe od povjerenja, istaknuti i zauzeti vjernici.

5.2.1. DRUGA BISKUPIJSKA SINODA O ŽUPNOM PASTORALU

Na Drugoj biskupijskoj sinodi ustanovljeno je na temelju izvješća sa župa o bračnom i obiteljskom stanju da su u manjini obitelji s pozitivnim i dobrim odnosima. Usprkos lošoj situaciji, pastoralna podrška na razini župe je vrlo slaba ili izostaje. Najistaknutiji je problem nepostojanja redovitih obiteljskih susreta u župi. Kao pretpostavka pozitivnih promjena postavljene su osnovne strukture upravljanja na župnoj i biskupskoj razini. To su župna pastoralna vijeća, ekonomska pastoralna vijeća i odbor za naviještanje u župi. Njihov cilj je osposobiti stručne suradnike i organizirati redovite obiteljske susrete, te osmisliti različite programe djelovanja.¹⁶⁴ Sinoda je predložila ono što je i kardinal Franjo Šeper naglasio na Drugom vatikanskom saboru na temu apostolata laika o potrebi formacije odraslih kršćana unutar svake župe i njihovom aktivnom doprinosu rješavanju svojih i društvenih problema. Predložio je način da se obavezno jednom tjedno održi sastanak, a tribina jednom mjesečno,

¹⁶² PAVAO VI., *Humanae vitae*, Enciklika o ispravnoj regulaciji poroda, Zagreb, 1968., 53.

¹⁶³ Usp. AL, 202.

¹⁶⁴ Usp. D. ILIČIĆ, *Pastoralni aspekti Druge biskupske sinode Đakovačko-srijemske*, disertatio ad doctoratum, Đakovo, 2008., 125.

za sve odrasle u župnoj zajednici. Predviđa da voditelj bude uvijek isti, a predavači različite stručne osobe pozvani kao gosti.¹⁶⁵ Kao odgovor na ove poticaje, ovaj rad u narednom poglavlju donosi idejni nacrt mogućeg modela rada u župama naše nadbiskupije po uzoru na Obiteljske ljetne škole predstavljene u narednom poglavlju.

¹⁶⁵ Usp. V. RELJAC, *Pastoral braka i obitelji na iskušenju, Svjetla i sjene postkoncilskog pastorala braka i obitelji u Hrvatskoj (1965.-2000.)* Zagreb, 2011.,153.-154.

VI. OBITELJSKE LJETNE ŠKOLE - MODEL PASTORALA BRAKA I OBITELJI

Oснаživanje bračnih parova u njihovu poslanju ostvarenja slike trinitarnog zajedništva temelji se na cjeloživotnom učenju. Čovjeku uči dok je živ, a najvrjednija znanja i vještine stječe kroz svoja iskustva u obitelji gdje su roditelji najdragocjeniji učitelji. Kako više ljudi više zna, udruživanje u pastoralnu zajednicu koja je otvorena i povjerljiva, privlačna je obiteljima koje traže odgovore na svoja goruća pitanja kako u bračnim tako i u roditeljskim odnosima. Mnogobrojni bračni parovi su se osvjedočili kako i pastoralni rad zajednice bračnih susreta s ciljem razumijevanja braka kao sakramenta u božjoj spasopovijesnoj perspektivi mijenja na bolje njihov obiteljski život.¹⁶⁶ Škola kao mjesto stjecanja znanja i vještina imperativ je za svako radno mjesto ili zvanje. Ako ne škola, barem je tečaj nužan za osposobljavanje za određenu dužnost. Jedina škola za bračni i obiteljski život je iskustvo stečeno primjerom i odgojem u primarnoj obitelji. Kvaliteta komunikacije temelj je za kvalitetan brak, a posljedično i kvalitetan odgoj. Ona je prijeko potrebno sredstvo za izražavanje i sazrijevanje ljubavi u braku.¹⁶⁷ Koliko je dobrih, toliko je i loših primjera komunikacijskih i odgojnih vještina koje pojedinci nose sa sobom u svoj samostalni život iz svojih primarnih obitelji. Prenose se obrasci ponašanja kroz mnoge generacije, pa vidimo da određena zakonitost u ponašanju postaje prepoznatljiva za određenu obiteljsku lozu. *Amoris laetitia* donosi konkretnu predodžbu uspješne komunikacije s naglaskom na izdvojeno vrijeme, pažnju, suosjećajno i strpljivo slušanje te uživljanje u emocionalne potrebe sugovornika.¹⁶⁸ Vjernici u župama trebaju osvijestiti vlastitu potrebu obrazovanja u kulturi komunikacije za ostvarivanje plodnih i zdravih obiteljskih odnosa. Neophodno je staviti pastoralni naglasak na cjeloživotno obiteljsko obrazovanje i njegovu što hitniju popularizaciju jer je dobrobit koja se iz toga može dobiti vrlo velika.

Danas smo svjedoci golemog napretka u kulturnom i tehnološkom aspektu življenja. Psihosocijalni vid egzistiranja također ima svoje razvojne imperitive i amplitude. Čovjek je svjestan svoje malenosti i ograničenosti zbog koruptivnosti naravi, no on se ipak nastoji othrvati destruktivnim utjecajima u sebi i oko sebe te iznalazi rješenja da si pomogne i da izgradi zanemareni dio svoje osobnosti. Svijest o potrebi Božje pomoći u procesu vlastite preobrazbe javlja se kad je čovjek odbačen i prezren od onih u koje je polagao svoje nade.

¹⁶⁶ Usp. I. M. DOŠLIN „Bračni susreti“ iskustva i prijedlozi, u: *Riječki teološki časopis*, 9(2001.)2, 180.-181.

¹⁶⁷ Usp. *AL*, 136.

¹⁶⁸ Usp. *AL*, 137.

Prilika je to za preokret kojemu tek od tada predstoji mnogo učenja i nastojanja. Obiteljska ljetna škola je jedan od izvrsnih modela pastoralnog djelovanja na pojedinca u krilu obitelji. Uočavanjem i suočavanjem s grešnosti, od koje nitko nije izuzet, uz pomoć i podršku skupine i stručnjaka u prezentaciji i popularizaciji ispravnog načina djelovanja, vrlo je vjerojatno doživjeti obraćenje osobe trajnog karaktera. Uz podršku zajednice koja dijeli slična iskustva, ali i molitveno bdije i djeluje, lakše je ustrajati na mukotrpnom putu duhovne preobrazbe pojedinca. Rad na sebi ujedno je i rad na cijeloj obitelji jer svaki pojedinac određuje kvalitetu odnosa u svojoj obitelji. U kršćanskom smislu naglasak je na poučavanju o konkretnoj snazi molitvenog i sakramentalnog utjecaja na preobrazbu pojedinca, a tada i obitelji.¹⁶⁹ Upravo je to ono što je najteže i čemu se pristupa tek poslije svih drugih neuspješnih pokušaja promjene, kada je već mnogo toga propušteno.

6.1. Povijesni razvoj obiteljskih škola

Nekad Filozofsko-teološki Institut Družbe Isusove, visokoškolska ustanova za obrazovanje najmlađih članova Hrvatske isusovačke provincije, ustanovio je 1971. Obiteljski institut koji je desetljećima organizirao Obiteljske ljetne škole. Stručno su objašnjene i prezentirane različite obiteljske teme u javnim predavanjima.¹⁷⁰ Naš je cilj uvidjeti kako je vođena Obiteljska ljetna škola u njenom ekonomskom, marketinškom i logističkom aspektu. Glavne informacije o djelovanju škole prikupili smo putem metode intervjua s voditeljima i odgovornim osobama.

Iz razgovora s Nikom Bilićem, profesorom biblijskih znanosti¹⁷¹ i jednim od suradnika škole, kao i sa Zrinkom Gregov doznajemo da je Obiteljska ljetna škola bila osmišljena i prvotno namijenjena djelatnicima i volonterima obiteljskog pastorala iz cijele Hrvatske. Njima su se kasnije sve više pridruživale i ostale obitelji koje su željele živjeti svetost braka i obitelji. Danas su to najčešće brojne katoličke obitelji koje traže nova znanja i podršku grupe za svoj kršćanski životni hod unatoč mnogim izazovima suvremenog društva. Djelovanje škole je humanitarnog karaktera kao produkt zauzimanja Obiteljskog instituta.

Inicijativu za osnivanje Obiteljske ljetne škole dao je profesor filozofije Josip Weissgerber inspiriran na primjeru Poljske i Slovačke. Prva Obiteljska škola je počela s radom 21. do 25. kolovoza 1972. godine s programom sažetka jednogodišnjeg rada prvog

¹⁶⁹ Usp. N. VRANJEŠ, *Pastoral danas, Izabrane teme iz pastoralne teologije*, Zagreb, 2013., 245.

¹⁷⁰ Usp. V. RELJAC, *Odrednice obiteljskog pastorala Obiteljskih ljetnih škola*, 137.

¹⁷¹ Informacije iz intervjua s prof. Nikom Bilićem (30. listopada 2018.)

Obiteljskog instituta.¹⁷² Od tada se u kontinuitetu svake godine u istom periodu, već 47. godina održavaju znanstvena i stručna predavanja pod vodstvom patera mr. sc. Jure Bosančića, prof. dr. sc. Mihaly Szentmartoni-ja i prof. dr. sc. Nikole Stankovića, o nedavno pročelnika Obiteljskog centra, patera dr. sc. Antuna Volenika. Sva predavanja oblik su interdisciplinarne komunikacije teologije s antropološkim i društvenim znanostima, napose psihologije, sociologije, pedagogije i medicine. Ona su kontinuirano objavljivana u znanstvenom časopisu *Obnovljeni život* koji je pokrenut 1944. godine s namjerom promjene ateizirane poslijeratne društvene svijesti u vjernički mentalitet. Povodom 50. godine izlaženja, u redakciji prof. dr. sc. Ivana Kopreka, izdana je knjiga¹⁷³ koja je objedinila stručne i znanstvene članke i studije o obiteljskom pastoralu izložene na Obiteljskoj ljetnoj školi. Te je godine ona bila poklon predavačima i sudionicima škole. Unazad dvadesetak godina organizatori polaznicima poklanjaju stručna predavanja i prezentacije pohranjene na CD- u.¹⁷⁴

6.2. Organizacijska struktura obiteljske ljetne škole

Obiteljsku ljetnu školu svečano otvara dekan fakulteta i voditelj škole pozdravnim govorom. Polaznicima Obiteljske ljetne škole omogućeno je slušati predavanja stručnjaka iz psihologije, pedagogije, sociologije i teologije u dva termina tijekom tri dana. Na raspolaganju su najmanje četiri do šest predavanja po sat i pol vremena u jutarnjem i popodnevnom terminu, tri do četiri radionice i na kraju okrugli stol sa svjedočenjima, evaluacijom i prijedlozima tema za sljedeću školu.

Odrednice pastoralnog rada u modelu Obiteljskih ljetnih škola postavlja vodstvo organizacijskog tima. Sinergijskim naporima pastoralnih stručnjaka, redovnika, redovnica i angažiranih vjernika laika, dugogodišnjih suradnika ostvaruje se iz godine u godinu ova inicijativa. Mr. sc. Verona Sučić zadužena je za logističke operacije, prijavu polaznika, organizaciju smještaja po samostanima ili obiteljima i brigu oko prijema. Mr. sc. Zrinka Gregov, profesorica ekonomskih znanosti, viša predavačica poduzetništva, angažira i pomaže u izradi programa i koordinaciji s predavačima i voditeljima radionica, a njen suprug Zlatko Gregov je tehnička i informatička podrška. Pročelnik obiteljskog instituta dr. sc. Antun Volenik brine o marketinškom oglašavanju susreta u medijima i koordinaciji susreta. Tu je i prof. dr. sc. Nikola Stanković kao jedan od voditelja škole, zadužen za organizaciju i

¹⁷² Usp. V. RELJAC, *Odrednice obiteljskog pastoralna Obiteljskih ljetnih škola*, 141.

¹⁷³ Usp. I. KOPREK (ur.), *Život obitelji za Godinu obitelji*, Zagreb, 1994.

¹⁷⁴ Informacija dobivena intervjuom s paterom Antunom Volenikom i Zrinkom Gregov, (3. prosinca 2018.)

promociju. Događaj se najavljuje na Radio Mariji, Hrvatskom katoličkom radiju, Laudato televiziji i na web stranici Obiteljskog instituta pri FFRZ.

Ekonomski aspekt organizacije uključuje brigu za financijske potrebe organizacije i honoriranja stručnih predavača i animatora. On se pribavlja donacijama državnih i crkvenih izvršnih tijela, HBK, Zagrebačke nadbiskupije i Ministarstva za socijalnu skrb i drugih donatora. Proračun koji je potreban za organizaciju škole kreće se od 10 000 kn na više. Polaznici s prebivalištem izvan Zagreba djelomično sudjeluju u financiranju svojih troškova smještaja i hrane, s iznosom od 50kn po danu i po osobi. Egzistencijalno ugroženim obiteljima nastoji se omogućiti besplatan boravak.¹⁷⁵

Sam programski sadržaj obrazovnog aspekta škola, kao i teme predavanja predlažu i biraju sami polaznici škole brainstorming metodom i glasanjem. Tema koja osvoji najviše glasova je ona koja polaznike najviše zanima. Voditelji traže stručnjake za obradu teme za narednu godinu. Teme su vezane za obiteljski život i pokrivaju vrlo širok krug interesa. Možemo nabrojati tek neke koje su obrađene do sada: od molitve i duhovnosti, prenošenja vjere, prirodnog planiranja obitelji, odgoja djece, komunikacije s bračnim partnerom i djecom, održanja vjernosti, mentalnog zdravlja do upravljanja vremenom i novcem u obitelji. Sva predavanja sadrže integralne tekstove i *power point* prezentacije dostupne na CD-u.¹⁷⁶

Predviđeno je zbrinjavanje i animacija djece u tri dobne skupine od jaslčke i vrtičke, osnovnoškolske te srednjoškolske dobi. S djecom rade časne sestre, odgojiteljice, kateheticke i animatorice na istim temama koje su predviđene i za roditelje. Njihovo druženje osmišljeno je kroz kreativne radionice. Starija djeca su uključena u dramske predstave, skečeve ili zbor. Srednjoškolci i studenti posebno vole biti odvojeni od roditelja u kući Malih sestara Marijinih u Markuševcu pa se i tijekom godine tamo susreću na duhovnim obnovama vikendom. Svi zajedno sudjeluju na animiranju završne svečanosti za roditelje.¹⁷⁷

Broj polaznika škole se kreće od 60 do 120 osoba, a jedan dio njih, aproksimativno 30% do 50% se vraća sljedeće godine. U Obiteljskoj ljetnoj škole ne moraju biti prisutni svi članovi obitelji. Dolaze oni kojima je moguće organizirati svoje slobodno vrijeme.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Informacije na temelju intervjua s Mr. sc. Zrinkom Gregov, suorganizatoricom škole, 4. prosinca. 2018.

¹⁷⁶ Usp. Laudato TV, Obitelj i mentalno zdravlje, konzultirano (8. prosinac, 2018.), <https://www.youtube.com/watch?v=9gevUFRHayk>

¹⁷⁷ Usp. Laudato TV, Obiteljske ljetne škole, Vrijeme za obitelj, konzultirano (8. prosinca 2018.), URL <https://www.youtube.com/watch?v=9gevUFRHayk>

¹⁷⁸ Informacije na temelju intervjua s Mr. sc. Zrinkom Gregov, suorganizatoricom škole, (4. prosinca 2018.)

6.3. Ostavština ljetnih obiteljskih škola

Dr. Veronika Reljac zaključujući svoj rad o Odrednicama obiteljskog pastoralu pod okriljem Obiteljskih ljetnih škola ističe isusovačku djelatnost kao nemjerljiv doprinos postkoncilskoj Crkvi u polaganju temelja obiteljskom pastoralu. Broj polaznika škole nije bio masovan, ali je dugotrajniji i dalekosežniji utjecaj ostavljen u pisanom tragu u časopisu *Obnovljen život*. Okupljanjem teološke, pedagoške i medicinske struke oko obiteljskog i bračnog života nastao je značajan broj znanstvenih radova. Njihov doprinos je u evangelizacijskom svjedočenju svetosti u bračnom pozivu. Dragocjeno je iskustvo preneseno i u druge gradove koji po ovom uzoru imaju slične pastoralne inicijative. Zadnjih nekoliko godina u Rijeci imamo Jesensku obiteljsku školu prilagođenu slobodnom vremenu njihovih polaznika. Ona je po svojoj strukturi najbližnja isusovačkoj. Pokraj Splita, u franjevačkom samostanu u Živogošću se kroz dvadeset godina održavaju slični obiteljski susreti. Neku modifikaciju na temu ovih škola nalazimo još na Krku i u Dubrovniku. Slavonski Brod ima jednodnevni edukativni program za obitelji¹⁷⁹. Svi ovi obiteljski edukativni centri nastali su potaknuti primjerom isusovačkih Obiteljskih ljetnih škola. Smatramo to tek početkom buđenja svijesti o zaštiti prava na informiran i formiran svjetonazor o kršćanskom obiteljskom identitetu. Osobito smatram važnim osvijestiti kršćansku vrednotu ljubavi sučelice svim njezinim inačicama u današnjem relativističkom mentalitetu, ljubavi u prvom redu kao prihvaćanja različitosti i međusobnog služenja u obiteljskom zajedništvu.

6.4. Prijedlog prilagodbe Obiteljske ljetne škole župnom pastoralu

Uvidom u pastoralni rad s bračnim parovima na razini župa¹⁸⁰, očito je da velikom broju kršćanskih bračnih parova nedostaje povjerenja prema pastoralnoj ponudi obiteljskih i bračnih skupina u njihovim župama. Relativno je slab odaziv na ono što se nudi kao pomoć i podrška. Vidljivo je to iz sporadičnog i manjkavog prisustva odraslih i djece u postojećim pastoralnim zajednicama i interesnim skupinama. Zato je danas potrebno zauzeti se za podizanje svijesti o odgovornosti kršćanskih supružnika o neodvojivosti odgoja u vjeri i

¹⁷⁹ Informacije na temelju intervjua s Mr. sc. Zrinkom Gregov, suorganizatoricom škole, (4. prosinca 2018.)

¹⁸⁰ Autor rada je proveo anketu na razini župa o pastoralnom radu s bračnim parovima, ali zbog nedostatnog odaziva župnika prikupljeni rezultati nisu relevantni, ipak ističem da su trenutno obiteljske župne skupine najslabije zastupljene od svih pastoralnih ponuda po župama.

aktivnog sudjelovanja u životu župe.¹⁸¹ Prijeko je potrebno stvoriti ozračje bliskosti i povjerenja župnika i njegovih suradnika sa župljanima kako bi se oživjele župe i obnovila svijest o važnosti sakramentalnog života za stabilnost obitelji kao mikro institucije o kojoj ovisi stabilnost i uspješnost društva u cjelini. Upravo nedostatak obiteljskih zajednica po župama je razlog zbog kojeg mnogobrojna vrijedna pastoralna nastojanja ostaju neprimijećena.¹⁸² Tome problemu ovaj rad pokušava naći rješenje. Istraživanje pastoralnog modela Obiteljskih ljetnih škola otvara novu dimenziju rada s bračnim parovima. Rješavanjem zbrinjavanja djece za vrijeme predavanja i debatiranja, osiguranjem obroka kao i pronalaskom slobodnog vremena u sezoni godišnjih odmora i školskog raspusta otklanjaju se važne prepreke odazivu članova obitelji. Ovim modelom rada ostvareni su važni preduvjeti za povezivanje članova obitelji s nosiocima župnog pastorala. Nameće se promišljanje o organizaciji Obiteljskih župnih škola u većim centrima Đakovačko-osječke nadbiskupije. Poželjno je djelovati u većim župama s dobrim strukturnim kapacitetom prijema vjernika tijekom ljetnih mjeseci. Mogla bi se održati četiri do šest predavanja kroz dva do tri susljedna dana u jutarnjem i večernjem terminu, sa stankom za ručak i odmor. Smještaj obitelji mogao bi se organizirati u suradnji s obližnjim samostanima, domovima vjernika i župnim prostorijama. Djelovanje bi se moglo proširiti i na jednodnevne Obiteljske župne škole. Obiteljske škole, bilo ljetne bilo župne, poželjno je da animira jedna stalno zaposlena pastoralna i katehetska ekipa koja bi na projektu radila tijekom cijele godine iz tjedna u tjedan na novim lokacijama u jednodnevnim terenskim obilascima. Cikličkim predavanjima obiteljske škole kroz kvartalni period u jednoj župi stvorila bi se prijeko potrebna povezanost sa župom i župnim suradnicima, a time i interes za glavne godišnje višednevne susrete Obiteljskih ljetnih škola u vrijeme godišnjih odmora. Takav događaj mogao bi okupiti do 30 obitelji, što bi bilo oko 60 odraslih polaznika i toliko ili manje djece po susretu. S ponavljanjem susreta kroz godinu u vidu malih Obiteljskih župnih škola stvorili bi se preduvjeti izgradnje povjerenja i među samim polaznicima. To bi kasnije omogućilo osnivanje župnih obiteljskih skupina kao trajnih mjesta pastorala braka i obitelji te oživljavanje župe kao Obitelj obitelji. Za očekivati je da bi se kroz njih odgajale obitelji za istinski duhovni rast i osnaživale za kršćanski ideal ljubavi. Iz njih bi se s vremenom obogatile i druge interesne zajednice u župi kao što su ministranti, čitači, pjevači te dječja župna kateheza koja bi se mogla odvijati istovremeno s obiteljskom župnom zajednicom. Očekivano je da bi se u budućnosti smanjile rastave brakova, abortusi, obiteljsko nasilje,

¹⁸¹ Usp. N. VRANJEŠ, *Pastoral danas, Izabrane teme iz pastoralne teologije*, 248.

¹⁸² Usp. N. VRANJEŠ, *Pastoral danas, Izabrane teme iz pastoralne teologije*, 250.

podigla uspješnost učenika i studenata, te briga za stare i nemoćne. Samim time sačuvao bi se novac državi u mnogim drugim sektorima; od socijalnog, pravnog, medicinskog pa sve do farmaceutskog sektora. Novčana sredstva za pokrivanje troškova naknade za plaće djelatnicima mogla bi se osim donacijama iz budžeta nadbiskupije, gradskih i županijskih središta, tražiti od međunarodnih europskih fondova ili državnih proračunskih sredstava na temelju kvalitetno elaboriranog projekta. Bilo bi potrebno napraviti projekt pod pokroviteljstvom KBF u Đakovu s podrškom nadbiskupije kojim bi se ishodila strogo namjenska sredstva za obiteljski i bračni pastoral. Time bi se omogućilo zapošljavanje diplomiranih teologa i psihologa. Na taj način bi se snažnije potaknula evangelizacija odraslih za čije mladosti komunistički ustroj društva nije omogućio ukorjenjivanje vjere. Prebacivanjem težišta pastoralnog i katehetskog djelovanja na nosioce obitelji, očeve i majke, za očekivati je da bi i vjeronaučni rad u školama s djecom posljedično dao bolju dimenziju evangelizacije. Nova evangelizacija će biti vidljiva u budućim generacijama samo ako je djelotvorno bude pratila roditeljska podrška realizirana primjerom u kontinuiranom molitveno-sakramentalnom životu sjedinjenom sa župnom zajednicom. Stoga je neophodno djelovati na odrasle vjernike potičući ih na učenje odgojnih i komunikacijskih vještina kroz kreposti koje Crkva čuva i prenosi u moralnom nauku utemeljenom na Božjoj Objavi.

6.4.1. PRIJEDLOG ODRŽAVANJU OBITELJSKIH ŽUPNIH ŠKOLA

Upoznavanje organizacije i učinaka Obiteljske ljetne škole u Zagrebu daje inspiraciju za osmišljavanje i projektiranje Obiteljskih škola na razini župnog pastorala.

Ovo je novi model rada u našoj nadbiskupiji ovdje izvorno predstavljen kao doprinos pastoralne teologije. Kariologija pastorala braka i obitelji u drugoj cjelini rada dala nam je uvid u stvarno stanje obiteljske i bračne problematike. Današnji problemi su potencirani razvitkom masovnih medija i rastućom globalizacijom što uzrokuje promjenu tradicionalnih vrijednosnih stavova i radnih navika članova obitelji. Otpor negativnim promjenama može se ostvariti poticajem osnaživanja duhovnog života nositelja obitelji permanentnom edukacijom.

6.4.2. STRUKTURALNE MOGUĆNOSTI ODRŽAVANJA OBITELJSKIH ŽUPNIH ŠKOLA

Materijalni preduvjeti za okupljanje vjerničkih obitelji u župnim centrima nisu zadovoljeni u svim župama, no većina župa ima fizičke i materijalne pretpostavke za

okupljanje do 30-ak osoba koje bi mogle pokazati zainteresiranost za pastoralnu ponudu Obiteljske župne škole. Pod materijalnim resursima smatra se adekvatan, topao prostor opremljen namještajem, tehničkim pomagalicama i sanitarnim čvorom. Od tehničkih pomagala dovoljan je razglas, kompjuter ili laptop i dijaprojektor. S obzirom na potrebu terenskog rada voditelja škole bilo bi nužno prijevozno sredstvo za svaki tim voditelja Obiteljske škole u određenoj regiji nadbiskupije koje bi poslužilo prijenosu tehničke opreme na svaku župu.

6.4.3. OGLAŠAVANJE OBITELJSKIH ŽUPNIH ŠKOLA

U prvom koraku bi trebalo pristupiti komunikaciji prema vjerničkim obiteljima oglašavanjem svrhovitosti obiteljske župne škole na svim dostupnim mjestima, od Crkve do škole i radnog mjesta. Pri tome bi bilo neophodno kreativno koristiti marketinške alate za privlačenje pozornosti. Mogu se koristiti propagandni materijali koji su ekonomski najprihvatljiviji organizatoru: letci, plakati, oglašavanje reklamama u radio emisijama, televiziji i internetu. Najveći doprinos može se ostvariti dugotrajnim i sinkroniziranim naporima svih marketinških alata neizostavno uključujući utjecaj autoritativnih osoba. Naglasak je na razvijanju svijesti i savjesti odgovornih članova obitelji, prvenstveno roditelja, o potrebi rada na sebi učenjem i vježbom kako bi obiteljski život bio doista ispunjen i radostan. Tu je najkorisniji direktni ili osobni marketing. Savjetodavni razgovor, jedan na jedan, osobe s autoritetom može donijeti najveću popularizaciju ovom modelu pastoralnog rada. Utjecajne osobe su župnik, obiteljski liječnik, školski učitelj i vrtički odgojitelji, poslodavci, i eventualno treneri različitih slobodnih aktivnosti. Vrlo je važno da stručna pastoralna služba pravilnim informiranjem autoritetnih osoba u obiteljskom životu stvori preduvjete za oglašavanje Obiteljske župne škole. Stručnim seminarima za župnike, vjeroučitelje, ravnatelje, nastavnike, odgojitelje i obiteljske liječnike u našoj nadbiskupiji puno bi se napravilo u adekvatnom vrednovanju pastoralnog doprinosa za kvalitetnu i trajnu prevenciju obiteljskog nesklada. Kasnije bi se iz ostvarenih stručnih seminara s autoritetima u župnoj zajednici mogla ostvariti konkretna suradnja. Mogli bi povremeno biti pozvani kao volonterski stručni suradnici ili svjedoci u Obiteljskim župnim školama.

U drugom planu treba uvažiti iskustva dosadašnjih polaznika Obiteljskih ljetnih škola. Uvijek je svjedočanstvo najbolja preporuka, stoga bi iskustva obitelji koja su već godinama uključena u rad Obiteljskih ljetnih škola u drugim regijama mogla biti od iznimnog značaja pri oduševljavanju novih polaznika. Ona mogu biti proslijeđena zainteresiranima u kratkom video prilogu dostupnim na You tube kanalu. Neizostavno je uključiti društvene mreže na

internetu u promociju novih pastoralnih događanja. Takav model komunikacije postaje prirodan generacijama koje nadolaze i Crkva se mora aktivno uključiti želi li ići ukorak s vremenom. To pretpostavlja internet mrežu i služenje komunikacijskim aplikacijama poput Facebooka, Vibera, Messengera, Twitera i Instagrama.

6.4.4. ORGANIZACIJA OBITELJSKIH ŽUPNIH ŠKOLA

Pri osmišljavanju samog događaja Obiteljske župne škole treba voditi računa o najprihvatljivijem terminu za održavanje susreta. Moguće je za određenu župu ispitati vremensku raspoloživost polaznika na konkretnoj razini, kroz telefonski razgovor ili anketu, pa se prilagoditi njihovim životnim i vremenskim mogućnostima.

Polaznicima s malom djecom od velikog značenja je sigurnost djece, stoga je neizostavno povesti računa o zbrinjavanju djece kroz animaciju u paralelnoj skupini dok traju predavanja i radionice za okruglim stolom zaposlenjem adekvatne osobe. Važno je da osoba koja se bavi animacijom djece ne bude volonter već uvijek ista osoba s profesionalnim znanjem i vještinama kako bi roditelji i djeca imali povjerenje u animatora, a taj susret bi ujedno bio oblik župne kateheze. Na taj način bi se mogao riješiti gorući problem slabog odaziva djece na pastoralne skupine.

Za kvalitetan rad voditelja i animatora Obiteljske škole važno je pitanje nagrade za rad. Njihov status ne bi smio biti status volontera ili honorarnih suradnika, već stalnih zaposlenika na neodređeno radno vrijeme s uredno plaćenim državnim davanjima i radnim stažom. To je najbolji način da se projektu osigura visoka kvaliteta. Ovim projektom bi pastoral braka i obitelji trebao otvoriti nova radna mjesta te zaposliti višak radne snage koji već dugo postoji na tržištu rada. Veliku važnost treba pridati izboru kvalitetnih predavača kao zaposlenika u Obiteljskoj župnoj školi, jer o njihovoj karizmi i predanosti ovisi uspješnost cijelog projekta. Mislim da odgovornim osobama u pastoralu rješavanje tog problema treba biti od velike važnosti. Svaka teološki obrazovana osoba treba biti na vrijeme usmjerena u evangelizacijsko poslanje, prije nego li pronade osiguranje egzistencije u drugim gospodarskim sektorima, što bi bio veliki gubitak za Crkvu i vjernike.

Pod uvjetom da postoji stalna radna ekipa, lako je ustrojiti konkretan plan rada; teme predavanja, vrijeme održavanja, duljinu i strukturu predavanja. Važno je prilagoditi prezentaciju sadržaja i ustanoviti adekvatne pauze prilagođene prosječnoj pažnji kako bi se postigao najbolji efekt shvaćanja i prihvaćanja prezentiranog materijala. Predavanje o nekoj temi ne bi trebao trajati duže od 35 do 45 min. Svako predavanje trebalo bi imati molitvenu i

duhovnu komponentu u početku predstavljenu video materijalima s meditativnom glazbom. Prvi sat predavanja pri svakom susretu na Obiteljskoj župnoj školi bi trebalo imati tri sekcije desetominutnog izlaganja na neku temu te pauzu od pet minuta između njih uz meditativnu glazbu ili video isječak. Iza njega bi trebalo ostaviti vrijeme za promišljanje i osobno izražavanje misli kroz pismenu varijantu od pet do deset minuta. Drugi sat predavanja bi trebao omogućiti dijalog oko predstavljene teme s dobro uvježbanim pravilima komunikacije uz vješto vođenje voditelja škole. Rezultati debate mogli bi se ugraditi naknadno u power point prezentaciju koja bi redovno trebala biti sastavni dio svakog predavanja na određenu temu. Nakon njenog upotpunjenja zajedničkim zaključcima, ona treba biti dostupna u zatvorenoj grupi na nekoj od društvenih mreža i tako omogućiti nastavak razmatranja i komentiranja među polaznicima tijekom vremenskog perioda do novog predavanja. Svakako, nužno je postaviti pravila kulture komunikacije koja vrijede jednako za realan kao i za virtualan prostor. Grupne on line objave mora nadzirati i korigirati voditelj škole. Jednako treba kontinuirano osiguravati dodatne slikovne ili video materijale raspoložive u grupi pomoću kojih bi se održala visoka pažnja i zainteresiranost za projekt Obiteljske župne škole. U radionicama za okruglim stolom u početku je poželjno zapisivanje zapažanja i stavova na zajedničke umne mape u predavaonicama. Moguće ih je osmisliti i putem Internet društvene grupe. S vremenom, kako se stvori povjerenje i povezanost među polaznicima, potrebno je uvesti i radne zadatke u okviru okruglog stola koji potiču slobodno izražavanje stavova i mišljenja na način koji neće remetiti mir i dostojanstvo drugih. Obiteljska župna škola mogla bi se održavati u jednoj župi tri do četiri puta godišnje. Cilj svih nastojanja treba biti usmjeren k osnaživanju polaznika u njihovim obiteljskim ulogama te dovođenju po Duhu Svetome do snage za stvaranje i provođenje životno važnih odluka u duhu evanđeoske milosti i kreposti. Neizostavno je evangelizacijsko i katehetsko usmjerenje Obiteljskih župnih škola, koje treba osvijestiti polaznicima milosni učinak sakramentalnog i molitvenog života u preobrazbi obiteljskih prilika. Upravo taj oblik rada na župama je ono što nedostaje u oživotvorenju kršćanske vjere u borbi protiv novog poganstva.

Pastoralnim modelom Obiteljskih škola mogle bi se stvoriti pretpostavke za oživljavanje župe kao Obitelj obitelji. Sinergijskim učinkom složne povezanosti među polaznicima, izgraditi će se brojna prijateljstva, a putem njih ostvariti će se međusobna potpora u mnogim konkretnima vidovima obiteljskog života. Misli se na situacije u kojima je potrebna pomoć oko zbrinjavanja male djece, podrške u učenju školarcima, njegovanju starih i nemoćnih, pronalaska radne snage u privatnim poduzećima, pa sve do zalaganja za javne interese u mjestu prebivanja. Zajedništvo obiteljskih skupina koje bi se trebale posljedično formirati na

tjednoj ili barem dvotjednoj dinamici susreta je neprocjenjiva kvaliteta kršćanskog identiteta koja se tek na župnoj razini može realno ostvariti. Preduvjet je osmisliti mjesto okupljanja pored Sv. Mise, a dalje od kafića koji danas mnogima postaju surogatna zamjena za obiteljski život. Ovdje se naglašava model Obiteljskih župnih škola kao poželjno mjesto animacije volje i motivacije bračnih parova i cjelokupnih obitelji.

6.4.4.1. Očekivane poteškoće u organizaciji Obiteljskih župnih škola

Problemi su neizostavni dio svih organizacijskih napora i svih dosadašnjih postignuća u bilo kojem segmentu stvaranja novih vrijednosti i inicijativa. Isto tako, čovjeku je svojstveno razborito odlučivanje kojim se problemi mogu rješavati. No, ne treba zanemariti niti duhovno-molitvenu komponentu njihovih rješavanja.

Prvi očekivani problem odnosi se na izradu iscrpnog projekta rada Obiteljskih župnih škola. Završeni projekt pri KBF Đakovo bio trebao biti odobren od mjerodavnog tijela odlučivanja u nadbiskupiji i državi ili međunarodnoj instituciji, već gdje se bude aplicirao. Na osnovu njega će organizatori osiguravati financijske izvore za pokrivanje tekućih troškova. To će iziskivati pregovore s zainteresiranim stranama, od crkvenih, državnih do međunarodnih institucija za društveni i socijalni rad. Možda će se pokazati potrebnim i financijsko savjetovanje neke bankarske institucije. Tek kad se osiguraju novčana sredstva treba prionuti traženju adekvatnih zaposlenika prema točno određenim kvalifikacijama izraženih u projektu. To bi mogao biti najdelikatniji problem. Očekivano je da voditelji i animatori budu zreli, teološki i psihološki educirani katolički kršćani s obiteljskim iskustvom, te iskustvom u radu s djecom, kao i obučeni u prezentacijskom i predavačkom radu. Terenski rad je sastavni dio opisa posla, što bi moglo utjecati na sužavanje izbora kandidata zbog zahtjevnosti izvođenja posla.

Kada bi se uspješno riješili svi navedeni izazovi, trebalo bi se suočiti sa stvaranjem povjerenja potencijalnih polaznika Obiteljskih škola. O tome je bilo riječi u poglavlju o oglašavanju koji je po sebi proces koji zahtijeva stručne ljude, novac, vrijeme i organizaciju. Svakako bi u projekt trebalo uvrstiti preliminarno istraživanje o interesu za ovakvu pastoralnu ponudu. Za očekivati je da bi tek nakon oglašavanja interes polaznika bio dovoljno velik da opravda izvođenje projekta. Neophodni su financijski i marketinški proračuni u samom projektu iz kojih bi se procijenila očekivana dugoročna uspješnost poduhvata. Ukoliko bi se pokazalo opravdano upustiti se u realizaciju ove inicijative uz adekvatnu financijsku podršku, stanje na terenu bi zasigurno iznjedrilo nove poteškoće. U početku je za očekivati slab odaziv.

Treba proračunati minimum odaziva u nekom očekivanom periodu za održivost inicijative, te pratiti njegov razvoj. Projekt bi trebao imati svoj minimalni i maksimalni vijek trajanja, kao i točno utvrđene parametre korisnosti. Prvi i najvažniji je oživljavanje župe. Ovisno o očekivanim rezultatima koje treba mjeriti kroz projektom zadane parametre treba procjenjivati odaziv polaznika, kao i njihove vrijednosne i moralne preobrazbe. Neki od mogućih parametara su promjene u broju podijeljenih pričesti, broju novo krštene djece, broju podijeljenih sakramenata vjenčanja, broju uplaćenih misa u pastoralnom djelovanju. Jednako tako treba voditi evidenciju o promjeni u broju prekršajnih djela; u prometu, nasilju u obitelji, broju kaznenih djela, broju evidentiranih abortusa, broju ponavljača u školskom obrazovanju, i slično što će svjedočiti o promjeni kvalitete obiteljskog života kao rezultatima kontinuiranog savjetodavnog i evangelizacijskog rada Obiteljskih župnih škola. Sukladno očekivanim rezultatima ovih parametara, njihovog vrednovanja naknadnim istraživanjima spram realnog odaziva polaznika treba uvrstiti u projekt preinake djelovanja s obzirom na regiju djelovanja, na broj zaposlenih ili same zaposlenike ukoliko budu negativno vrednovani. Potrebno je odraditi mnogo pripremnih aktivnosti u istraživačkom pogledu kako bi se postavila što realnija očekivanja i predvidjeli što realniji ishodi. To je neophodno kako bi se izbjegla negativna ocjena uspješnosti inicijative osnivanja Obiteljskih župnih škola. Temeljita priprema osigurava i dobre rezultate.

Zaključak

Realno stanje obitelji i ono što ona može postati, prema opažanju biskupa na XIV. Općoj redovnoj skupini Biskupske sinode o braku i obitelji, opsežno je predstavljena u postsinodalnoj apostolskoj pobudnici *Amoris laetitia*. Ona je bila osnova proučavanja ovog diplomskog rada.

Obitelji, kao Božjem naumu osnovne društvena stanice ljudskog bivanja, potrebna je briga i zaštite Crkve od neznanja, nezalaganja i zlorabe. Sagledavajući Božje namisli u Svetom pismu, uočava se da je prvi bračni par nastao po Božjoj ljubavi. Bog nakon stvaranja čovjeka zaključuje da nije dobro da čovjek bude sam, te u svojoj darežljivosti iz rebra čovjekova stvara ženu kao pomoć i nadopunu muškarcu. Čovjek je potpuno ostvaren tek u obiteljskom zajedništvu nalik zajedništvu Presvetog Trojstva. Bog je stvorio spolnost i zaštitio ju nerazrješivim bračnim savezom da bi komplementarnost muškarca i žene neophodne za zasnivanje potomstva i održanje vrste imale svrhovitost i sigurnost. Grijehom neposluha prvi bračni par dolazi u prognanički položaj s narušenim izvornim skladom. Bračni odnos je od tada pogođen posljedicama istočnog grijeha; mukama rada i rađanja, neravnopravnosti, požude i smrti. Bračni problemi i problemi u odgoju djece, nesloga koja razdire zajedništvo, stalni je pratilac ljudskog roda. Znakovi vremena ukazuju na duh relativizma čija je oznaka samovolja očitovana u nepoštivanju autonomnih načela morala jer svatko određuje što je za njega dobro. Ugroženost apsolutnih moralnih načela dovela je do brojnih zastranjenja od Božje volje za obitelj. Posljedice se opažaju u mnogobrojnim negativnim pojavama obiteljskog života, osobito u otežanoj izgradnji kvalitetnih međuljudskih odnosa. U ovom proučavanju naglašene su pozitivne strane obiteljskog života kao što su prihvaćanje života, odgoj djece, dobro supruge, međusobno usavršavanje i evangelizacijski doprinos obitelji. Negativne strane obiteljskog života očituju se u individualizmu, konzumerizmu, raznim destruktivnim ovisnostima, depopulaciji i kontracepciji, desakramentalizaciji braka te preljubu kao najsnažnijoj rušilačkoj sili braka. Zajednički život u sakramentalnom braku prirodan je i od Boga darovan red. Veliki je zadatak pred svim institucijama da zaštite obitelj, pruže joj podršku i usmjeravaju je prema usklađenijim međusobnim odnosima. Čežnja za skladnim obiteljskim životom usađena je u svakog čovjeka. Njoj se opire strah utemeljen na realnim ili nerealnim očekivanjima poteškoća čijem rješavanju se osoba ne osjeća osposobljenom. Suočavanje sa strahovima počinje zauzimanjem stava da u braku i odgoju djece nema mjesta relativizmu, odnosno

popustljivosti i prevrtljivosti. O tomu iz dana u dan svjedoče brojne kršćanske obitelji koje vjeruju u brak i obitelj kao instituciju koja odgovara najdubljim zahtjevima srca i dostojanstva osobe. Crkva ih treba staviti kao primjere u središte nove evangelizacije putem Obiteljskih ljetnih ili župnih škola, okupiti ih i ohrabriti da njihovo svjedočenje postane predmetom proučavanja, promišljanja i ciljanog pastoralnog djelovanja. Pastoralnom potporom u okrilju Crkve kao i drugih društvenih institucija i udruga, usklađivanjem i sinergijom njihova djelovanja, moguće je ublažiti negativne silnice na brak i obitelj. Doima se kako institucija braka nailazi na najveću krizu dosada. U porastu je depresivno raspoloženje bračnih parova, anksioznost među djecom i mladima što doseže razmjere epidemije, pa je danas svaki drugi čovjek zahvaćen takvim poteškoćama čiji je uzrok, u većini, narušen obiteljski sklad. Bolesnom društvu potrebna je terapija, a u ovom radu se ona prepoznaje u edukaciji o kršćanskoj vjeri, nadi i ljubavi. Crkva je prije svega pozvana naučavati kristocentrični moral i njegove blagodati, a to je život u izobilju. U tom kontekstu smatra se vrijednim istaknuti pozdrav kojim Papa Ivan Pavao II. poručuje mladima iz Osijeka: „Dopustite da vas stazom vašeg života vode Krist i Crkva kako biste mogli ostvariti potpunu ljudsku slobodu i plemenite ideale. Znajte da je put evanđelja jedini put koji vodi u budućnost. (Vatikan, travanj, 1994.)¹⁸³ Tek poučeni kršćanski vjernici u snagu milosnog djelovanja sakramenata, osobito euharistije, molitve i askeze mogu se ispravno nositi s izazovima života u braku. Duhovnost se gradi vršenjem zapovijedi ljubavi. Danas je najpotrebnije objasniti vjernicima bit evanđeoske ljubavi u svrhu življenja istinske obiteljske duhovnosti, jer se većina obiteljskih problema temelji na nedostatnoj i nekvalitetnoj ljubavi. O tome nam je egzegeza pape Franje Hvalospjeva ljubavi Sv. Pavla dala najveći doprinos. Ljubav koja ima herojsku dimenziju samopredanja je slika Kristove ljubavi na križu. Taj uzvišeni ideal postao je potisnut egocentričnom karikaturom ljubavi prezentiranom u mnogobrojnim oblicima. U ovom radu naglašava se pastoralni zadatak da pomoću Ljetne obiteljske škole, kao i moguće Obiteljske župne škole vjernicima pojasnimo kršćansku filozofiju ljubavi, u vidu rada na sebi, kao stalnog procesa rasta u krepostima do sve većeg savršenstva u ljubavi. Smatramo da pastoralno organizirani susreti više obitelji u promišljanju zajedničkih problema može dati poticaj osnivanju prijeko potrebnih župnih obiteljskih zajednica koje su kod nas vrlo rijetke. One su po svom kontinuiranom radu djelotvorna potpora evanđelju obitelji. Isus je u svom poučavanju stavio naglasak na djela služenja kao izraz ljubavi. Svima nama je priznati koliko moramo učiti o nasljedovanju Kristova puta ljubavi da bi mijenjajući sebe promijenili

¹⁸³ IVAN PAVAO II., *Govori Hrvatima, Svi pozdravi, govori i poruke pape Ivana Pavla II. koje je uputio Hrvatima za vrijeme svog pontifikata od 1978. – 2005.*, ur. B. Nagy, SJ, Zagreb, 2011., 222.

okolnosti u kojima živimo: obitelj, radnu sredinu i samo društvo. Motivacija je ključni moment prema boljitku, a trebala bi se pokrenuti u obiteljima nakon održanih Ljetnih obiteljskih škola i u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji. Papa Franjo pozva župnike¹⁸⁴ na edukaciju i suradnju s laicima u osnivanju župnih obiteljskih skupina, nazivajući župu „Obitelj obitelji“ i time naglašava da upravo župe daju glavni doprinos obiteljskom pastoralu kao kontinuirana potpora braku i obitelji. One mogu realno nastati nakon mogućeg projekta Obiteljskih župnih škola kao dugoročnog i sustavnog informiranja vjernika o izgradnji kvalitetnih obiteljskih odnosa. Znati „kako“ je tek početak do potpunog obraćenja što je cjeloživotni poduhvat. Zato je svakome vjerniku na putu obraćenja potrebna trajna podrška župne obiteljske skupine da bi održao dovoljan nivo motivacije u napornom „umiranju vlastitoj sebičnosti“.

Tek postavljanjem čvrste strukture pastoralnog rada braka i obitelji na župnoj razini osmišljenoj na Drugoj biskupijskoj sinodi, a ovdje imenovane kao Obiteljske župne škole, moguće je ostvariti vidljive promjene na bolje u svjedočenju evanđelja obitelji. Informacija o evanđeoskoj ljubavi u obitelji, a još više evanđeoska duhovna formacija, omogućiti će radost obiteljima, ali tek budemo li je sposobni komunicirati vjernicima na suvremen način u 21. stoljeću.

Donijeti nadu i svjetlo, radost i ljubav svima koji trpe u svojim obiteljima imperativ je posinodalne apostolske pobudnice *Amoris laetitia*. Završna riječ u njoj upućena je budućoj obraćenoj i produhovljenoj obitelji kao vitalnoj stanici za preobrazbu svijeta. Socijalna ljubav obitelji, kao odraz Sv. Trojstva, nosilac je kerigmatskog poslanja prema drugima u vidu evangeliziranja kulture. Ljubav i samo ljubav donosi promjene. Za svakoga ponaosob, svaki trenutak u okrilju obitelji, kao poligonu kreposti, je pravi trenutak za vježbanje u ljubavi. Ljubav nikad ne smije umrijeti, ma koliko ranjena bila. Vjerom u ljubav treba vratiti radost našim obiteljima. Poziv je to da se radom i znanjem naša vjera učini ljubavlju djelotvorna.

¹⁸⁴ Usp. AL, 202.

Popis literature

Crkveni dokumenti:

DENZINGER, H. - HÜNERMANN, P., *Zbirka sažetaka, vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, Đakovo, 2002.

DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Apostolicam actuositatem*, Dekret o apostolatu laika, (18. XI. 1965.), u: Dokumenti, VII. dopunjeno izdanje, Zagreb, 2008.

DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Gaudium et spes*, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, (7. XII. 1965.), u: Dokumenti, VII. dopunjeno izdanje, Zagreb, 2008.

FRANJO, *Amoris laetitia-Radost ljubavi*, posinodalna apostolska pobudnica biskupima, prezbiterima, đakonima, posvećenim osobama, kršćanskim supruzima i svim vjernim laicima o ljubavi u obiteljima, (19. III. 2016.), Zagreb, 2016.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj*, Zagreb, 2002.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Izazovi majčinstva, Katehetski materijal za osnaživanje žena/majki u odgovornom ispunjavanju poslanja u obitelji, Crkvi i društvu*, Zagreb, 2016.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Izazovi očinstva, Katehetski materijal za osnaživanje muškaraca/očeva u odgovornom ispunjavanju poslanja u obitelji, Crkvi i društvu*, Zagreb, 2016.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke Crkve*, Zagreb, 1994.

IVAN PAVAO II., *Govori Hrvatima, Svi pozdravi, govori i poruke pape Ivana Pavla II. koje je uputio Hrvatima za vrijeme svog pontifikata od 1978. – 2005*, (ur.) B. Nagy, Zagreb, 2011.

IVAN PAVAO II., *Obiteljska zajednica- Familiaris consortio*, Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu, Zagreb, 1997.

JERUZALEMSKA BIBLIJA, *Stari i Novi zavjet s uvodima i bilješkama iz "La Bible de Jérusalem"*, A. REBIĆ, J. FUĆAK, B. DUDA (ur.), Zagreb, 2011.

PAVAO VI., *Humanae vitae- Ljudski život*, Enciklika o ispravnoj regulaciji poroda, HKD, Dokumenti, Zagreb, 1968.

RELATIO FINALIS, *Poziv i poslanje obitelji u suvremenom svijetu*, Zaključno izvješće biskupske sinode, Dokumenti, Zagreb, 2016.

RIMSKI OBREDNIK, *Red slavljenja ženidbe*, Zagreb, 1997.

TI SI KRIST - ZA NAS I ZA SVE LJUDE, *Izjave i odluke Druge biskupijske sinode za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije*, Zagreb; Papinski hrvatski zavod Svetog Jeronima, Rim, 2014.

Knjige:

ARAČIĆ, P., *Tečaj priprave za brak: Rastimo u ljubavi; peti dio Ženidba - sakrament*, 1987.

BRAJŠA, P., *Brak i obitelj iz drugog kuta*, Zagreb, 2009.

BRAJŠA, P., *Brak naš svagdašnji*, Zagreb, 2009.

BRAJŠA, P., *Roditelji i djeca*, Zagreb, 2005.

CARVAJAL, F. F., *Razgovarati s Bogom, Meditacije za svaki dan u godini, svezak IV., vrijeme kroz godinu (I): Tjedni I.-VI.*, Split, 2010.

COLEMAN, J., *Bolji brak, Razvod nije jedino rješenje*, 2011.

DE MICHELI VITTURI, D., *Obitelj škola ljubavi i života*, Split, 2017.

ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, M. i OBRAĐOVIĆ J., *Psihologija braka i obitelji*, Zagreb, 2006.

EGGERICH, E., *Ljubav i poštovanje*, Zagreb, 2004.

FRISO, A. i A., *Tajne života udvoje*, Pazin, 2015.

FUČEK, I., *Moralno duhovni život, Predbračna ljubav - Bračna ljubav*, Split, 2005.

GIBRAN, K., *Prorok*, Zagreb, 2016.

GRBAC, J., Uloga obitelji u novom shvaćanju rada, u: S. BALOBAN (ur.), *Hrvatska obitelj na prekretnici*, Zagreb, 1999.

IKIĆ, N., *Teologija sakramenata „Gorući grm“ sakramentalne milosti*, Zagreb, 2012

ILIČIĆ, D., *Pastoralni aspekti Druge biskupske sinode Đakovačko-srijemske*, disertatio ad doctoratum, Đakovo, 2008.

KOPREK, I. (ur.), *Život obitelji za Godinu obitelji*, Zagreb, 1994.

KUBY, G., *Nova ideologija seksulanosti, Izazovi i opasnosti gender revolucije*, Split 2010.

LISS, B., *Brak može uspjeti*, Đakovo, 2004.

LOREN J., SANDFORD, P., *Obnova kršćanske obitelji, Biblijski vodič za ljubav, brak i roditeljstvo u svijetu koji se mijenja*, Zagreb, 2009.

MEVES, C., *Abeceda za roditelje, elementi kršćanskog odgoja*, Đakovo, 2008.

MEVES, C., *Bračna abeceda*, Đakovo, 2001.

MEVES, C., *Sudbina djece u našim rukama, Iskustva iz psihološke prakse*, Đakovo, 2000.

PINCKAERS, S., *Pavlov i Tomlin nauk o duhovnom životu*, Zagreb, 2000.

PULJIZ, V. Obitelji i socijalna (ne)sigurnost u Hrvatskoj, u: S. BALOBAN (ur.), *Hrvatska obitelj na prekretnici*, Zagreb, 2001.

RAGUŽ, I., *Milosrđe*, Đakovo, 2016.

RATZINGER, J., *O vjeri nadi i ljubavi*, Split, 2007.

RELJAC, V., *Pastoral braka i obitelji na iskušenju, Svjetla i sjene postkoncilskog pastoralna braka i obitelji u Hrvatskoj (1965.-2000.)* Zagreb, 2011.

SRAKIĆ, M., *Život biraj!, Kršćanski brak i obitelj, svetost života i odgovorno roditeljstvo*, sabrana djela, IV., Đakovo, 2013.

VRANJEŠ, N., *Pastoral danas, Izabrane teme iz pastoralne teologije*, Zagreb, 2013.

ZANINOVIĆ, S., Brak i obitelj u Kršćanskom shvaćanju, ur. I.Koprek: *Život o obitelji za godinu Obitelji*, Zagreb, 1994.

WOJTYLA, K., *Ljubav i odgovornost*, Split, 2015.

Članci:

BRAJŠA, P., Timsko roditeljstvo, u: *VDSB*, 130(2002.)12, 742.-756.

BRAJŠA, P., Značenje bračne i roditeljske ljubavi za zdravi odgoj i razvoj djeteta, u: *VDSB* 131(2003.)1, 409.- 413

MATULIĆ, T., Obiteljske vrijednosti u empirijskim istraživanjima, u: *VDSB*, 130(2002.)12, 727.-734.

RELOTA, Ž., Obiteljska zajednica u župi, u: *VDSN*, 130(2002.)12, 761.-764.

RELJAC, V., Odrednice obiteljskog pastoralna Obiteljskih ljetnih škola, u: *Riječki teološki časopis 41(2013) 1*, 137.-166.

SRAKIĆ, M., Obitelj- može dati ono što primi, u: *VDSB* 130(2002.)12, 726.

TAMARUT, A., Suvremena teologija braka i obitelji, u: *BS* 85(2015)3, 679-700.

VULETIĆ, S., Preljub: Ogrešenje otajstvenu dimenziju braka, u: *VĐONSB* 145(2016.)2, 27.-34.

ŽIVIĆ, D., Osnovna razmatranja demografskog okvira nupcijaliteta (bračnosti) u Hrvatskoj (1961.-2010.) u: *Communio* 38(2012)113, 104.-122.

Internetski izvori:

BENVIN, A., Obitelj u povijesti, u: *BS*, 1972., 13
Preuzeto https://scholar.google.hr/scholar?hl=hr&as_sdt=0%2C5&as_vis=1&q=benvin+obitelj+u+povijesti+&btnG, konzultirano dana 18.7. 2018.

LAUDATO TV, *Obiteljske ljetne škole, Obitelj i mentalno zdravlje*, konzultirano (8. prosinac, 2018.), <https://www.youtube.com/watch?v=9gevUFRHayk>

LAUDATO TV, *Obiteljske ljetne škole, Vrijeme za obitelj*, konzultirano (8. prosinca 2018.),

URL <https://www.youtube.com/watch?v=9gevUFRHayk>

PAVLIĆ, R., Muško i žensko stvori ih, Pečat kršćanske antropologije, u: *Riječki teološki časopis*, 44(2014) 2, Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/133737> konzultiranog dana 20.07.2018

Intervjui:

NIKO BILIĆ, osobni intervju, 30. 10. 2018.

ANTUN VOLENIK, osobni intervju, 3. 12. 2018.

ZRINKA GREGOV, osobni intervju, 4. 12. 2018.